

**ЧӨЛӨӨТ БҮСИЙН ХӨГЖЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА БА ХӨНГӨЛӨЛТ, ЧӨЛӨӨЛӨЛТ:
БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА**

(Харьцуулсан судалгаа)

Ц.Норовдондог (Ph.D), Д.Халиун, Р.Нургүл

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

**НЭГ. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЧӨЛӨӨТ БҮСИЙН ХӨГЖЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА БА ЧӨЛӨӨТ БҮС
ДЭХ УРАМШУУЛЛЫН БОДЛОГО, АНХААРАХ АСУУДЛУУД**

**ХОЁР. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЧӨЛӨӨТ БҮСҮҮД, ТЭДГЭЭРИЙН
ОНЦЛОГ БА ХӨНГӨЛӨЛТ, ЧӨЛӨӨЛӨЛТ**

2.1.АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС

2.2.БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

ЭЗТБ-д оролцогчид тавигдах шаардлага

ЭЗТБ-д оролцогчид үзүүлэх татварын болон бусад хөнгөлөлт

2.3.ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

Аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага

Татварын болон бусад хөнгөлөлт

2.4.БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага

Татварын болон бусад хөнгөлөлт

2.5.БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

Чөлөөт бүсийн аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага

Чөлөөт бүсийн аж ахуйн нэгжид үзүүлдэг татварын болон бусад хөнгөлөлт

2.6.БҮГД НАЙРАМДАХ УЗБЕКИСТАН УЛС

ЭЗТБ-д оролцогчид тавигдах шаардлага

2.7.БҮГД НАЙРАМДАХ ХЯТАД АРД УЛС, МАКАО ЭЗОБ

1.Баруун бүсийн ААНОАТ-ын хөнгөлөлт

2.Хайнаны Чөлөөт худалдааны боомтод үйлчилж буй татварын хөнгөлөлт

3.Гуандун-Хонконг-Макаогийн Их булангийн бүс нутагт үйлчилж буй татварын дэмжлэг

4.Шанхай Линганг шинэ бүс

5.Шеньчжен Чинхай

6.Фужянь Пинтан

7. Жухай Хенчин (Гуандун-Макаогийн эрчимтэй хамтын ажиллагааны бүс/ЭХАБ)

2.8.ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Бремерхафен чөлөөт боомт

Куксхафен чөлөөт боомт

2.9.ЯПОН УЛС

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

- Хүснэгт 1. Судалгаанд авагдсан орнуудын чөлөөт бүстэй холбоотой харилцааг зохицуулж буй хуулиуд
- Хүснэгт 2. Судалгаанд авагдсан орнуудын чөлөөт бүсэд (эдийн засгийн тусгай бүс) оролцогч аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага, тэдгээрт үзүүлэх татварын болон бусад хөнгөлөлт
- Хүснэгт 3. Судалгаанд авагдсан зарим улсад эдлүүлж буй татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт
- Хүснэгт 4. Эдийн засгийн онцгой бүсүүдийн ангилал
- Хүснэгт 5. Эдийн засгийн чөлөөт бүс ба орлогын түвшний хамаарал
- Хүснэгт 6. ЭЗТБ-д оролцогчийн эдлэх татварын болон бусад хөнгөлөлтүүд
- Хүснэгт 7. ЭЗТБ-ийн төрлүүд
- Хүснэгт 8. Татварын болон бусад хөнгөлөлтүүд
- Хүснэгт 9. Татварын хөнгөлөлт
- Хүснэгт 10. Санхүүгийн дэмжлэг
- Хүснэгт 11. Бусад хөнгөлөлт, дэмжлэг
- Хүснэгт 12. Татварын болон бусад хөнгөлөлт
- Хүснэгт 13. Хөнгөлөлт эдлэх хугацаа
- Хүснэгт 14. Чөлөөт бүс дэх татварын хэмжээ, хөнгөлөлт чөлөөлөлт
- Хүснэгт 15. БНХАУ-ын зарим бүс нутагт үйлчилж буй татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтүүд
- Хүснэгт 16. ААНОАТ-ын хөнгөлөлт олгож буй бүс нутгууд
- Хүснэгт 17. Зарим эдийн засгийн чөлөөт бүсэд үйлчлэх татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ААН	Аж ахуйн нэгж
ААНОАТ	Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар
АНУ	Америкийн Нэгдсэн Улс
БНСУ	Бүгд Найрамдах Солонгос Улс
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
ГХБ	Гадаад худалдааны бүс
ГХБЗ	Гадаад худалдааны бүсийн зөвлөл
ГХХА	Гааль, хил хамгаалах алба
ЕХ	Европын Холбоо
НӨАТ	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
ОХУ	Оросын Холбооны Улс
ХХОАТ	Хувь хүний орлогын албан татвар
ЭЗТБ	Эдийн засгийн тусгай бүс
ЭЗЧБ	Эдийн засгийн чөлөөт бүс
UNESCAP	НҮБ-ын Ази, Номхон Далайн бүс нутгийн эдийн засаг, нийгмийн комисс
UNCTAD	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Худалдааны хөгжлийн бага хурал

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгааны захиалгын дагуу “Чөлөөт бүсийн хөгжлийн чиг хандлага ба хөнгөлөлт, чөлөөлөлт: Бусад орнуудын туршлага” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгааны хүрээлэнд гүйцэтгэлээ.

Судалгааны зорилго

Захиалагчийн хүсэлтэд дурдсан агуулгын хүрээнд эдийн засгийн чөлөөт бүсийн төрөл хэлбэрүүд, тэдгээрийн онцлог, чөлөөт бүс дэх ААН-үүдэд чиглэсэн урамшуулал ба хөнгөлөлт чөлөөлөлттэй холбоотой асуудлуудыг эрх зүйн орчин болон практик үйл ажиллагааны хүрээнд судлах. Эдийн засгийн чөлөөт бүсэд үйл ажиллагаа явуулж байгаа үйлдвэр аж, ахуйн нэгжид ямар хуулиар, ямар хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг ямар хугацаанд эдлүүлдэг талаар болон чөлөөт бүсэд үйл ажиллагаа эрхлэгчдэд тавигдах стандарт, шаардлагын талаарх асуудлуудыг тодруулах.

Судалгааны хүрээ

Судалгааны **нэгдүгээр бүлэгт** чөлөөт бүс, түүний ангилал, чөлөөт бүсэд эдлүүлдэг урамшууллын төрөл, үүргийн талаар, **хоёрдугаар бүлэгт** АНУ, БНСУ, БНХАУ, Макао, ХБНГУ, Казахстан, Турк, Узбекистан, ОХУ, Япон зэрэг улсуудын чөлөөт бүсэд эдлүүлж буй хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, холбогдох эрх зүйн орчныг дэлгэрүүлэн судалсан болно.

Түлхүүр үг: Чөлөөт бүс, эдийн засгийн чөлөөт бүс, эдийн засгийн хөшүүрэг

Keywords: Free zones, economic free zones, economic incentives

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Чөлөөт бүсийг ангиллаар нь авч үзвэл, худалдааны чөлөөт бүс, экспортод чиглэсэн үйлдвэрлэлийн бүс, ААН-н үйл ажиллагааны бүс, эдийн засгийн чөлөөт бүс, тодорхой үйлдвэрлэлийн бүс, мэргэшсэн бүс гэх зэргээр ангилагдаж байгаа бөгөөд эдгээр бүсүүдийг хөгжүүлэх эцсийн зорилго нь экспортын бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэл, гадаад худалдааг дэмжих, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах, өндөр технологийг нутагшуулах, бүс нутгийг хөгжүүлэх зорилгод чиглэгдэж байна. Судалгаанаас үзэхэд, эдийн засгийн онцгой бүсийг байгуулах бодлогын зорилт, хэрэгцээ шаардлагаас улбаалан бүсийн төрөл, байршил, үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлон байгуулж байгаа нь харагдаж байна.

Чөлөөт бүсүүдийг улс орон бүр өөр өөрийн онцлогт нийцүүлэн хөгжүүлж байгаа бөгөөд Дэлхийн банкнаас дэлхийн улс орнуудын чөлөөт бүсийн хөгжлийн 30 жилийн практик туршлагыг харьцуулан судалсны үндсэн дээр энэхүү ангиллыг тогтоосон байна. Үүнд:

- Мэргэшсэн бүс;
- Тодорхой ганц үйлдвэрийн бүс;
- Эдийн засгийн чөлөөт бүс;
- Аж ахуйн үйл ажиллагааны бүс;
- Экспортод чиглэсэн үйлдвэрлэлийн бүс;
- Худалдааны чөлөөт бүс багтана.¹

¹ 2008, World bank “Special economic zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development”

Дэлхийн чөлөөт бүсийн хөгжлийн чиг хандлагаас үзэхэд, чөлөөт бүсийг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх, бодлогоор дэмжихэд дараах нөхцөл байдлуудыг харгалзан үзэх шаардлагатай байдаг байна. Үүнд:

1. өөрийн орны онцлог
2. хөгжлийн түвшин

Олон улсад “эдийн засгийн чөлөөт бүс”-үүдийг нийтлэг байдлаар тодорхойлох үндсэн шинжийг “ашигтай байрлал” хэмээн үздэг. Энэ нь гол төлөв агаарын болон усан боомтыг түшиглэх бөгөөд бусад эх газрын чөлөөт бүстэй харьцуулахад дэд бүтэц илүү хөгжсөн, зах зээлд гарахад дөхөм байрлалыг сонгодгоороо онцлогтой байна.

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын онцлох туршлага

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын хувьд чөлөөт бүсийн харилцааг тусгайлсан хуулиар зохицуулахаас гадна зарим тодорхой асуудлуудыг холбогдох хуулиар зохицуулж байна. Тухайлбал: БНСУ, БНТУ, ОХУ, БНКаЗ.У, БНУЗб.У зэрэг орнуудад Эдийн засгийн чөлөөт бүсийн тухай, Чөлөөт бүсийн тухай, Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хууль зэрэг бие даасан хуулиар зохицуулж байгаа бол АНУ-д Гадаад худалдааны бүсийн тухай хууль болон холбогдох тогтоолуудаар, Японд тухайн бүс нутагт холбогдох бүс нутгийн хөгжлийн тухай хуулиар, ХБНГУ-д Европын холбооны хэмжээнд дагаж мөрдөх гаалийн тухай хууль тогтоомжоор тус тус зохицуулж байна.

Захиалгад дурдсан агуулгын дагуу судалгааны үр дүнг нэгтгэн дараах хүснэгтүүдээр үзүүлэв. Үүнд:

1. Чөлөөт бүсийн эрх зүйн орчны лавлагаа (Хүснэгт 1)
2. Чөлөөт бүс дэх ААН-үүдэд тавигдах шаардлага, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт (Хүснэгт 2)
3. Судалгаанд авагдсан зарим орны эдийн засгийн чөлөөт бүсэд эдлүүлж буй татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн хувь хэмжээ (Хүснэгт 3)

Хүснэгт 1. Судалгаанд авагдсан орнуудын чөлөөт бүстэй холбоотой харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомжууд

Эдийн засгийн чөлөөт бүсийн тухай хуулиар	<ul style="list-style-type: none"> БНСУ-д: Эдийн засгийн чөлөөт бүсийг тогтоох, менежмент хийх тухай хууль (Act on Designation and Management of Free Economic Zones);
Чөлөөт бүсийн тухай хуулиар	<ul style="list-style-type: none"> БНТУ-д: Чөлөөт бүсийн тухай хууль (Free Zones Law);
Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хуулиар	<ul style="list-style-type: none"> ОХУ-д: Оросын Холбооны Улсын Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай Холбооны хууль (Федеральный Закон Об особых экономических зонах в Российской Федерации); Казахстанд: Казахстан Улсын Эдийн засаг болон үйлдвэрлэлийн тусгай бүсийн тухай хууль (Закон Республики Казахстан О специальных экономических и промышленных зонах); Узбекистанд: Узбекистан Улсын Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хууль (Закон Республики Узбекистан О специальных экономических зонах).
Бусад	<ul style="list-style-type: none"> АНУ-д: <ul style="list-style-type: none"> Гадаад худалдааны бүсийн тухай хууль, 1934 он. (FTZ Act of 1934 (19 U.S.C. 81a-81u)); Гадаад худалдааны бүсийн зөвлөлийн тогтоолууд (15 CFR Part 400);

	<ul style="list-style-type: none"> ХБНГУ-д: <ul style="list-style-type: none"> Холбооны Гаалийн хууль тогтоомжийг тогтоох тухай Зөвлөлийн 2913/92 дугаар тогтоол, 166-181-р зүйл, (Articles 166 – 181 of the Council Regulation (EEC) No. 2913/92 establishing the Community Customs Code) Комиссын тогтоол дугаар 2454/93 (Articles 799–814 of the Commission Regulation (EEC) No.2454/93) Японд: 1987 онд батлагдсан Окинаваг хөгжүүлэх тусгай арга хэмжээний тухай хууль. БНХАУ-д: Сангийн яам, Татварын ерөнхий газар, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хорооны шийдвэрээр холбогдох ЭЗЧБ-д хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг эдлүүлдэг байна.
--	--

Хүснэгт 2. Судалгаанд авагдсан орнуудын чөлөөт бүсэд (эдийн засгийн тусгай бүс) үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага, татварын болон бусад хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Улс	Аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага	Татварын болон бусад хөнгөлөлт
АНУ	-	Татвараас чөлөөлөх: Реекспотод гаргах импортын бараанд татвар ногдуулахгүй, квотын хязгаарлалт тогтоохгүй; ГХБ-д устгагдсан бараанд татвар ногдуулахгүй. ГХБ-д хадгалагдаж буй болон экспортод гаргаж буй бараанд мужийн болон орон нутгийн хувийн өмчийн татвар зэрэг өмчийн татвар ногдуулахгүй. Татвар төлөх хугацааг хойшлуулах. Татварын хувь, хэмжээг бууруулах/урвуу тариф. Бараа бүтээгдэхүүн боловсруулах хураамжийг бууруулах.
БНСУ	Хөрөнгө оруулалттай холбоотой шаардлагууд тавигдана: - Хувьцааны хөрөнгө оруулалт -5 түүнээс дээш хугацаатай урт хугацаат зээлийн хөрөнгө оруулалт -Ашгийн бус корпорацад оруулсан хөрөнгө оруулалт	Татварын онцгой хөнгөлөлт эдлүүлэх тухай хуулийн дагуу Эдийн засгийн чөлөөт бүсэд татварын хөнгөлөлт, санхүүгийн дэмжлэг болон бусад хөнгөлөлтүүдийг үзүүлнэ. Татварын хөнгөлөлтүүд нь татварын төрлөөс хамаарч 5-15 жилийн хугацаатай байна. Газрын түрээс 50 жилийн хугацаатай байна.
Казахстан	ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагаа явуулахын тулд: ЭЗТБ-д татвар төлөгчөөр бүртгүүлсэн байх. ЭЗТБ дэх тэргүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулахаар бүртгүүлсэн байх.	Эдийн засаг болон үйлдвэрлэлийн тусгай бүсийн тухай хууль, татварын тухай, гаалийн тухай, газрын тухай, иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль тогтоомжийн хүрээнд зохицуулсан байна. ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулдаг ААН-үүд татварын болон гаалийн хөнгөлөлт, дэд бүтэц бүхий эдэлбэр газар, гадаадын ажиллах хүч оруулахад мөрдөх хялбарчилсан журмын хөнгөлөлтийг эдэлнэ. Хөнгөлөлт эдлэхэд хугацаа заагаагүй. Татварын хөнгөлөлт эдлэхийн тулд Татварын хуульд заасан нөхцөл шаардлагыг хангана.
ОХУ	ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авахдаа: ЭЗТБ байрлах тухайн муж, бүс	Татварын болон Гаалийн тухай хуулиар тусгай хөнгөлөлт эдлэх бөгөөд ЭЗТБ-д төсөл хэрэгжүүлэгчийн хөрөнгө оруулалтын зардлын

	<p>нутагт бүртгэлтэй хуулийн этгээд байх.</p> <p>ЭЗТБ байрлах муж, бүс нутгийн холбогдох төрийн захиргааны байгууллагад өргөдөл гаргаж, бизнес төлөвлөгөөгөө танилцуулах.</p> <p>Бизнес төлөвлөгөөгөө мэргэжлийн зөвлөлөөр оруулж батлуулах.</p> <p>ЭЗТБ-ийн менежмент хийж буй компани болон муж, бүс нутгийн төрийн захиргааны байгууллагатай гурвалсан гэрээ байгуулах.</p> <p>ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж ЭЗТБ-ийн гадна салбар нэгж, төлөөлөгчийн газартай байж болохгүй.</p>	<p>30%-тай тэнцэх хэмжээгээр татварын, гаалийн, нийгмийн даатгалын чөлөөлөлт болон бусад татаас, хөнгөлөлтийг эдэлнэ.</p> <p>Татварын, нийгмийн даатгалын чөлөөлөлт болон бусад хөнгөлөлтийн хувь хэмжээ нь ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагааны төрлөөс хамаарч янз бүр байна.</p> <p>Зарим төрлийн хөнгөлөлтүүдэд хугацаа заадаг бөгөөд ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагааны төрлөөс хамаарч өөр өөр хугацаатай байна.</p> <p>Улсаас ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжид татвар ногдуулалтын нөхцөлийг дордуулахгүй байх баталгааг гаргадаг. Энэ нь гэрээний хугацаанд хүчин төгөлдөр үйлчилнэ.</p> <p>ЭЗТБ-д дэд бүтэц байгуулсан зардлыг нөхөн олгож болно.</p>
Турк	<p>Чөлөөт бүсэд компани байгуулахдаа:</p> <p>Дор хаяж нэг хувьцаа эзэмшигчтэй байх.</p> <p>Дор хаяж нэг захиралтай байх.</p> <p>Чөлөөт бүсэд оффис эсхүл, үйлдвэрийн байртай байх.</p> <p>Чөлөөт бүсэд зөвшөөрөгдсөн үйл ажиллагаа эрхлэх лицензтэй байх.</p>	<p>Гаалийн татвар, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар, НӨАТ, онцгой албан татвар, тэмдэгтийн хураамж, үл хөдлөх хөрөнгийн хураамж, компанийн логиستيкийн үйлчилгээний татвар, ажилчдын ХХОАТ, хөрөнгө борлуулсан, худалдан авсны шимтгэлээс чөлөөлөгдөнө.</p> <p>Мөн бүтээгдэхүүнээ хугацаагүй хадгалах, олсон орлогоо чөлөөтэй шилжүүлэх, хуучин тоног төхөөрөмж импортлох, дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтыг бүх төрлийн татвараас чөлөөлөх зэрэг хөнгөлөлтүүд үйлчилж байна.</p>
Узбекистан	<p>ЭЗТБ-д хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөлд нийтлэг болон тусгай шаардлагууд тавигдана.</p>	<p>Газрын татвар, ашиг орлогын татвар, эд хөрөнгийн татвар болон бусад зарим төрлийн татвар, хураамжаас чөлөөлөгдөнө. Түүнээс гадна хөрөнгө оруулалтыг татахад чиглэсэн, мөн бизнесийн болон нийгэм эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих хөнгөлөлтүүд үйлчилдэг.</p> <p>Хөнгөлөлтийг хуулиар эсхүл, Узбекистан Улсын Ерөнхийлөгчийн шийдвэрээр хэрэгжүүлнэ. Хөнгөлөлтийн хугацаа хөрөнгө оруулалтын хэмжээнээс хамаарч 3-10 жил байна.</p>
Япон	-	<p>ХЧБ-д байгуулагдсан ААН, чөлөөт бүсэд импортолсон, үйлдвэрлэсэн, реэкспортолсон барааны гаалийн татвар (100%), дотоодын хэрэглээний татвар (100%)-аас чөлөөлөгдөнө.</p> <p>Машин тоног төхөөрөмжийн зардлын 15%, барилгын зардлын 6%-ийг барилга байгууламж өргөтгөхөд хасуулж болно.</p>

Хүснэгт 3. Судалгаанд авагдсан зарим улсын ЭЗЧБ-д эдлүүлж буй татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн хувь хэмжээ (2016 оны байдлаар)²

Татвар	ОХУ	БНХАУ	БНСУ	Япон
ААНОАТ	0-13,5%	15%	Эхний гурван жил чөлөөлж; дараагийн жилүүдэд - 5%	5%
НӨАТ	Импортолсон бараанд - 0%	17%	-	0%
Онцгой албан татвар (тамхи)	9,5% + 1120 мянган ширхэг/рубль	3 – 5%	-	-
ХХОАТ	13%	5%	8.8%	2 – 4%
Эд хөрөнгийн татвар	ААН, байгууллагыг хөрөнгийн татвараас 10 жилээр чөлөөлөх	-	7%; татварын хугацааг 15 жилээр түр хойшлуулах, сунгах боломжтой	≤1,4%
Газрын татвар	Газрын татвараас 5-10 жилээр чөлөөлөх	Газрын татвараас 5 жилээр чөлөөлөх, үүний дараа тал хувиар тооцно	0%	0%
Нэмэлт хөнгөлөлт, чөлөөлөлт	Тээвэрлэлтийн татвараас 5-10 жилээр чөлөөлөх	Доод тал нь 5 жил хөрөнгө оруулж буй гадаадын хөрөнгө оруулагчийн ашгийн татварын 40%-ийг буцаан олгох. 5 сая ам.дол-аас дээш хөрөнгө оруулалтад татвараас чөлөөлөх.	Технологи салбарт үйл ажиллагаа явуулдаг компаниудыг бүх татвараас 5 жилээр чөлөөлөх, 2 жилээр сунгаж болно.	

(Мэдээллийн дэлгэрэнгүйг судалгааны хэсгээс үзнэ үү.)

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

² Comparative Analysis of Taxation for Special Economic Zones in Russia and APEC Economies European Research Studies Journal Volume XXI, Special Issue 1, 2018 pp. 219-242

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

НЭГ. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЧӨЛӨӨТ БҮСИЙН ХӨГЖЛИЙН ЧИГ ХАНДЛАГА БА ЧӨЛӨӨТ БҮС ДЭХ УРАМШУУЛЛЫН БОДЛОГО, АНХААРАХ АСУУДЛУУД

2018 оны байдлаар дэлхийн 147 улсад 5400 орчим эдийн засгийн тусгай бүс (ЭЗТБ) үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд эдгээр нь ойролцоогоор 700.0 тэрбум ам.долларын экспортын бараа бүтээгдэхүүний эргэлт хийж, 70.0 сая хүнийг ажлын байраар хангаж байна.³

Дэлхийн чөлөөт бүсүүдийн ерөнхий хандлага худалдаанд суурилсан бүсээс илүү техник технологид түшиглэсэн, өрсөлдөх чадвартай бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг бий болгохыг зорилго болгосон бүсүүдийг хөгжүүлэхэд чиглэж байна.

Хүснэгт 4. Эдийн засгийн онцгой бүсүүдийн ангилал

	Худалдааны чөлөөт бүс /ХЧБ/	Экспортод чиглэсэн үйлдвэрлэлийн бүс /ЭЧҮБ/	Аж ахуйн үйл ажиллагааны бүс	Эдийн засгийн чөлөөт бүс	Тодорхой ганц үйлдвэрийн бүс	Мэргэшсэн бүс
Бүсийг хөгжүүлэх зорилго	Худалдааг дэмжих	Экспортыг төрөлжүүлэх, дэмжих	Хөгжлөөр хоцрогдсон хот, хөдөөгийн бүс нутгийн хөгжлийг дэмжих	Экспортыг төрөлжүүлэх; Хөрөнгө оруулалт татах; Шинэ технологи нутагшуулах; Эдийн засгийг дэмжих	Экспортыг дэмжих	Өндөр технологийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээг дэмжих
Байршил	Нисэх онгоцны буудал, далайн боомтууд зэрэг хилийн нэвтрэх хэсгүүд	Байгалийн нөөц, дэд бүтэц, чадварлаг ажиллах хүчтэй зорилтот зах зээлтэй ойр	Хөгжлөөр хоцрогдсон хот, хөдөөгийн бүс нутгууд	ХЧБ болон ЭЧҮБ-ийн нийтлэг байршлууд, сүүлийн жилүүдэд орон нутгийн төвүүдэд ихээр байгуулагдаж байгаа	Улсын хэмжээнд	
Үйл ажиллагаа	Худалдаа, агуулах, ачих, хадгалах түгээх, реэкспорт	Үйлдвэрлэл	Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ	Үйлдвэрлэл, үйлчилгээ	Үйлдвэрлэл	Бүх төрлийн үйл ажиллагаа
Зах зээл	Дотоодын, реэкспорт	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний 80-аас багагүй хувийг экспортлох	Экспорт болон дотоодын	Экспорт болон дотоодын	Экспортын	Экспорт болон дотоодын
Ялгаатай талууд	Зөвхөн худалдаа явагдана.	Бүх төрлийн үйлдвэрүүдэд нээлттэй.	Ихэвчлэн хөгжингүй орнуудад ийм хэлбэрийн бүс илүүтэй хөгжсөн. Аж ахуйн нэгж, бизнес эрхлэгчдэд буцалтгүй тусламж үзүүлдэг.	Өргөн хүрээтэй бүхий л үйл ажиллагаа явуулах боломжтой.	Зөвхөн нэг үйлдвэр дангаар чөлөөт бүс болдог.	Дээрх бүсүүдийн хамгийн боловсронгуй үйл ажиллагаа явуулах бүс юм.

Эх сурвалж: 2008, World bank “Special economic zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development”

³ UNCTAD, World Investment Report., 2019

НҮБ-ын Худалдааны хөгжлийн бага хурал (UNCTAD)-аас гаргасан судалгаанд орлогоос хамаарсан эдийн засгийн чөлөөт бүсүүдийг дараах байдлаар ангилсан байна.

Хүснэгт 5. Эдийн засгийн чөлөөт бүс ба орлогын түвшний хамаарал

Бүсийн бодлогын зорилтууд		Бүсийн төрлүүд	
Өндөр орлоготой улсууд	<ul style="list-style-type: none"> Хил дамнанас худалдааны төвөгтэй сүлжээг хөнгөвчилж, үр ашгийг дээшлүүлэх талбар (платформ) бий болгох Эдийн засгийн эрсдэлийг бууруулах, худалдааг хөнгөвчлөх 	<ul style="list-style-type: none"> Зөвхөн логиستيкийн үйл ажиллагаанд зориулагдсан бүсүүд (аж үйлдвэрийн бүс байхгүй) Бие даасан хууль эрх зүйн зохицуулалт болон бүсүүдтэй холбоогүй урамшууллуудаар дамжуулан шинжлэх ухааны паркаар инновац болон шинэ аж үйлдвэрийн хувьсгалын зорилтуудыг хэрэгжүүлэх 	
Дундаас дээш орлоготой улсууд	<ul style="list-style-type: none"> Үйлчилгээнд суурилсан эдийн засгийн шилжилтийг дэмжих Шинээр бий болж буй өндөр технологийн үйлдвэрлэлийг татах Инновацийн чадавхыг сайжруулах 	<ul style="list-style-type: none"> Өндөр технологид чиглэсэн бүсүүд (Судалгаа шинжилгээ, өндөр технологи, биотехнологи) Нэмүү өртөг шингээх үйлдвэрлэл, зарим онцгой бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн нэмүү өртгийн сүлжээнд дэмжлэг үзүүлэх Санхүүгийн болон өндөр өртөг бүхий үйлчилгээний бүс 	
Дундаж орлоготой улсууд	<ul style="list-style-type: none"> Аж үйлдвэрийн шинэчлэлт Дэлхийн нэмүү өртгийн сүлжээний интеграцлалд нэгдэж, шинэчлэлтийг нэвтрүүлэх Технологийн шинэчлэлт 	<ul style="list-style-type: none"> Дэлхийн нэмүү өртгийн сүлжээ, эрчимтэй үйлдвэр, технологийн парк, бүсүүд (жишээ нь: автомашин, цахилгаан хэрэгсэл) Үйлчилгээний бүс (жишээ нь, бизнесийн үйл ажиллагааны аутсорсинг, дуудлагын төвүүд) 	
Бага орлоготой улсууд	<ul style="list-style-type: none"> Аж үйлдвэрийн хөгжлийг бий болгох, эдийн засгийг төрөлжүүлэх Хөрөнгө оруулалтын орчны сул талыг нөхөх Бизнесийн шинэчлэлийг хязгаарлагдмал хүрээнд хэрэгжүүлэх буюу турших Хязгаарлагдмал болон алслагдсан газар нутагт дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг төвлөрүүлэх Хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх, ажилгүйдлийг бууруулах Экспортын үр ашгийг нэмэгдүүлэх 	<ul style="list-style-type: none"> Олон төрлийн цогцолбор үйл ажиллагаа бүхий бүсүүд Нөөцөд суурилсан үйлдвэрлэлийн бүсүүд буюу эдийн засгийн нөөцийг боловсруулахад чиглэсэн бүсүүд 	

Эх сурвалж: UNCTAD⁴

ЭЗЧБ хөгжүүлэхэд учирдаг нийтлэг саад бэрхшээл болон амжилтад нөлөөлөх хүчин зүйлс⁵

Эдийн засгийн чөлөөт бүс хөгжүүлэхэд дараах нийтлэг саад бэрхшээлүүд учирдаг байна. Үүнд:

- Стратегийн төлөвлөлт муу байх;
- Харьцангуй давуу тал сул/дутмаг;
- Байрлал тааруу байх (ихээхэн хөрөнгө, зардал шаардсан);

⁴ <https://worldinvestmentreport.unctad.org/world-investment-report-2019/chapter-4-special-economic-zones/>

⁵ Success Factors and Policy Recommendations for SEZ Development, Operation and Management, National Workshop on Investment and SMEs in Kyrgyzstan Bishkek, 22-25 October 2019, UN-ESCAP, https://www.unescap.org/sites/default/files/UNESCAP-Kyrgyzstan-SEZs-October%202019_0.pdf

- Бодлогын орчны өрсөлдөх чадвар сул – татварын түр чөлөөлөлтөд хэт их найдах, гүйцэтгэлийн чанга хатуу шаардлага тавих, хөдөлмөр эрхлэлтийн талаарх буруу бодлого, практик;
- Урамшууллын өрсөлдөх чадвар сул байх, эсхүл хэтийдсэн санхүүгийн урамшуулал олгох;
- Бүсийг хөгжүүлэх буруу практик – зохимжгүй зохион байгуулалт, эсхүл хэт буюу төвөгтэй зохион байгуулалт хийх, засвар үйлчилгээ муу байх;
- Түрээс болон бусад үйлчилгээнд дэмжлэг олгох;
- Зохицуулалт, процедурын төвөгтэй байдал, бүс дэх үйл ажиллагаанд хязгаарлалтын хяналт тавих;
- Бүсийн удирдлага, захиргааны бүтэц хангалтгүй, эсхүл бүсийн удирдлагад хэт олон бүтэц оролцох, захиргааны чадавх сул байх;
- Дэд бүтцийн хангамжтай холбоотой асуудлаар хувийн хэвшил болон төр хоёрын хоорондын уялдаа холбоо сул байх;
- Хоёр талын болон бүс нутгийн худалдааны хэлэлцээрийн дагуу бүсэд боловсруулсан барааг оруулахгүй байх;
- Дотоодын эдийн засагтай холбоогүй байх;
- Авлига, хээл хахууль.

Амжилтад нөлөөлөх хүчин зүйл:

- ГШХО-ийн тодорхой хүчин зүйлд нийцсэн байх;
- Тодорхой зорилго, зорилттой байх;
- ЭЗЧБ-үүд үндэсний хөгжлийн стратегид зөв тусгагдсан байх;
- Сайн засаглал, менежмент;
- ЭЗЧБ-ийн хөгжил, менежмент дэх хувийн хэвшлийн оролцоо сайн байх;
- Зохистой эрх зүйн орчин, урамшууллын бодлого (Чөлөөт бүсийн тухай хууль) хэрэгжүүлэх;
- Шилдэг дэд бүтэц, логистик;
- Хөрөнгө оруулалттай холбоотой зөвшөөрөл олгох, хөнгөлөлт олгох нэг цонхны үйлчилгээ үзүүлэх;
- Газар болон эх үүсвэрийг зохистой ашиглах (төлөвлөлт, эрх/бүсчлэл);
- Төв болон орон нутгийн засаг захиргаа хоорондын уялдаа холбоо сайн байх;
- Олон төрөлт холимог тээвэрлэлт/ Multi-modal communication;
- Олон төрөлт зах зээл (дотоодын болон экспортод чиглэсэн) болон гадаад болон дотоодын ААН-үүдийг ялгаварлан гадуурхахгүй байх;
- Зохимжтой байрлал;
- ЭЗЧБ-д үйлдвэрлэсэн бараа үйлчилгээ олон улсад эрэлттэй байх;
- Хангалттай болон чадварлаг ажиллах хүчинтэй байх;
- Өрсөлдөх чадвар – нийлүүлэлтийн сүлжээ болон инновацад чиглэсэн байх;
- Дотоодын зах зээлтэй харьцуулахад тааламжтай нөхцөлөөр хангасан. Ингэхдээ дотоодын эдийн засагтай холбогдох холбоо үр дүнтэй байх;
- Уян хатан байдал, аж үйлдвэр/кластерт хөгжүүлэхэд анхаарах;
- Тогтвортой байдал;
- Олон улсын стандарт (ДХБ)-д нийцсэн байх;
- Бүсийн удирдлага хүний нөөц, төсөв, санхүүжилт, бодлого боловсруулах талаар хангалттай эрх мэдэлтэй байх зэрэг эдийн засгийн чөлөөт бүсийг хөгжүүлэхэд эерэг нөлөө үзүүлдэг байна.

Чөлөөт бүс дэх эдийн засгийн хөшүүрэг, хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн үүрэг

НҮБ-ын Ази, Номхон Далайн бүс нутгийн эдийн засаг, нийгмийн комисс (UNESCAP)-оос 2018 онд Эдийн засгийн чөлөөт бүсэд үйлчлэх хөшүүрэг, хөнгөлөлт, чөлөөлөлттэй холбоотой нийтэлсэн гарын авлагад эдийн засгийн хөшүүргийн талаар гурван үзэл бодол дэлгэрсэн байдаг талаар дурдсан байна.⁶

Эдгээр нь:

- Хуучинсаг – эдийн засгийн хөшүүргүүд нь бага, эсхүл огт үр дүн үзүүлдэггүй;
- Уламжлалт – эдийн засгийн хөшүүргүүд голлох үүргийг гүйцэтгэдэг;
- Холимог – эдийн засгийн хөшүүргүүд нь нөхцөл, төрөл, бүтцээс ихээхэн хамаарна гэх үзэл юм.

Эдийн засгийн хөшүүрэг, урамшуулал зэргийг дараах шалтгаанаар олгодог байна.⁷ Үүнд:

- Өрсөлдөөний сул талыг нөхөх;
- Тодорхой бүс (хөгжлөөр хоцрогдсон бүс нутаг)-д хөрөнгө оруулалт татах;
- Тодорхой салбар, аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх;
- Зах зээлийн доголдлыг арилгах;
- Тухайн газар нутаг, байршлын имижийг өөрчлөх явдал зэрэг орж байна.

Урамшууллын төрлүүд

- Санхүүгийн болон санхүүгийн бус урамшуулал;
  - санхүүгийн: татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт, татвар төлөх хугацааг түр хойшлуулах, импортын татварын чөлөөлөлт, хурдавчилсан элэгдэлт, хорогдуулалт, татаас;
  - санхүүгийн бус: газар, хөрөнгө, ажиллах хүч, байршил, дэд бүтэц, нийтийн аж ахуй үйлчилгээ зэрэг авахад давуу эрх олгох.
- Эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны үзэмжээр болон албан журмаар олгох урамшууллууд;
- Нөхцөл заасан болон нөхцөл заагаагүй: гүйцэтгэлтэй уялдуулсан байх;
- ЭЗЧБ-ийн байршилтай холбосон гэх ялгаатай байна.

Дэлхийн улс орнуудын ЭЗЧБ-ийн оршин суугчдад эдлүүлж буй нийтлэг урамшуулал нь татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт байна. Учир нь энэ төрлийн урамшуулалд ямарваа нэгэн төсвийн нэмэлт санхүүжилт шаардагддаггүй. Гэвч төсвийн илт зарлага байхгүй байна гэдэг нь төсөвт огт нөлөө үзүүлэхгүй гэсэн үг биш бөгөөд холбогдох хөнгөлөлт, чөлөөлөлт татварын орлогод нөлөө үзүүлнэ.⁸

⁶ Incentives and the role of special economic zones. Workshop on Promotion and Facilitation of Foreign Direct Investment for Sustainable Development in the Islamic Republic of Iran., Tehran: UNESCAP. 2018 <https://www.unescap.org/sites/default/files/UNESCAP-Iran-Session%209-Incentives%20%2B%20SEZ-October%202018.pdf>

⁷ Ингэхдээ улс орнуудын Засгийн газрууд бодит тооцоо судалгаанд үндэслэн урамшуулал олгох бус гагцхүү өрсөлдөгчид нь тодорхой бүс нутагт эдийн засгийн хөшүүрэг, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үзүүлж байгаа гэх үндэслэлээр эдийн засгийн урамшуулал олгох нь элбэг байдаг гэж дүгнэжээ.

⁸ Incentives and free zones in the MENA region: a preliminary stocktaking (2004). OECD., www.oecd.org/mena/competitiveness/36086747.pdf.

Санхүүгийн урамшууллын үр дүнг тодорхойлсон байдал

- Санхүүгийн болон бусад зардал бууруулахад чиглэсэн урамшууллууд нь хөрөнгө оруулалтын шийдвэрийг хоёр ба түүнээс дээш ижил төрлийн сонирхол татахуйц байршил хооронд хийгдэж байгаа тохиолдолд илүү үр дүнтэй;
- Шинэ гарааны төслүүд анхан шатны зардал бууруулахад чиглэсэн урамшууллыг илүүд үздэг;
- ЖДҮ-ийг татахад үр дүнтэй (гэхдээ нэн тэргүүний зорилт байдаггүй);
- Үйл ажиллагаа нь жигдэрсэн, тэлэх бодлого баримталж буй компаниуд ашигт нөлөө үзүүлэх татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг илүүд үздэг;
- Оролцогчид урамшууллын талаар баримтлах бодлогод ил тод байдал, ойлгоход хялбар, тодорхой байдлыг эрхэмлэдэг.

Санхүүгийн урамшууллууд үр дүнтэй юу?

- АНУ-д Женерал Моторс компани 2007 оноос хойш нийт 1.7 тэрбум ам.доллар бүхий орон нутгийн урамшуулал, хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг эдэлсэн байна. Өмнөд Каролина муж Боинг компанийн өсөлтийг дэмжихэд 10 жилийн татварын түр чөлөөлөлтийг олгосон.
- Харин Филиппин Улсад явуулсан судалгаагаар санхүүгийн урамшууллын 90 гаруй хувийг урамшуулал олгохгүй байсан ч хөрөнгө оруулах байсан компаниуд эдэлсэн байна.

Урамшуулал нь:

- Муу байрлалыг сайн болон хувиргаж чадахгүй;
- Байрлал болон бизнесийн хэрэгцээ шаардлага хоёрын хооронд буй томоохон зөрүүг арилгаж чадахгүй;
- Бизнес болон орон нутгийн хооронд урт хугацааны уялдаа холбоог хангаж чадахгүй.

Харин:

- Орон нутаг болон компанид харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг бий болгох;
- Богино хугацааны саад бэрхшээлийг шийдвэрлэх;
- Хууль эрх зүй болон татвартай холбоотой жижиг саад бэрхшээлийг арилгах зэргийг урамшууллын тусламжтайгаар шийдвэрлэх боломжтой.

**ХОЁР. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЧӨЛӨӨТ БҮСҮҮД,
ТЭДГЭЭРИЙН ОНЦЛОГ БА ХӨНГӨЛӨЛТ, ЧӨЛӨӨЛӨЛТ**

2.1.АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС⁹

Эдийн засгийн чөлөөт бүс байгуулахад дараах урьтал нөхцөлүүд шаардлагатай гэж үздэг. Үүнд: олон улсын нисэх онгоцны буудал болон далайн боомтуудын ойр байрлах, тээвэр логистик болон дэд бүтэц сайн хөгжсөн байх. Түүнчлэн, эдгээр бүсүүд нь хил дамнасан худалдаа сайн хөгжсөн, хөрш орнуудтайгаа хил залгаа байрлаж болох юм.

АНУ-д эдийн засгийн чөлөөт бүсүүд анх 1934 онд буюу эдийн засгийн Их хямралын дараа Гадаад худалдааны тухай хуулийн хүрээнд ажилгүйдлийг бууруулах, улс орны нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийг сайжруулах, гадаад худалдааг нэмэгдүүлэх

⁹ US International Trade Administration, <<https://www.trade.gov/about-ftzs>> хандсан 2021.11.25

үндсэн зорилгоор байгуулагдаж эхэлсэн. 1983-1995 оны хооронд АНУ-ын Засгийн газраас эдийн засгийн чөлөөт бүс байгуулахад зээл олгох, санхүүжүүлэхэд 5 агентлаг байгуулсан байдаг.

Өдгөө АНУ-д гадаад худалдааны бүс, өргөн боломжийн бүс (opportunity zones) болон шинжлэх ухаан технологийн парк зэрэг 3 төрлийн чөлөөт бүс үйл ажиллагаа явуулдаг байна. АНУ-д хамгийн түгээмэл дэлгэрсэн чөлөөт бүсийн төрөл нь худалдааны чөлөөт бүс юм. Гадаад худалдааны анхны бүсүүд томоохон боомтуудын ойролцоо байгуулагдаж эхэлсэн байдаг бол 1970-аад оноос чөлөөт бүсүүдийн тоо эрс нэмэгдсэн нь гадаад худалдаа өргөжсөн, гадаадын хөрөнгө оруулалт бүхий компаниудын тоо нэмэгдсэн болон экспортод чиглэсэн үйл ажиллагаа эрчимжсэн зэрэгтэй холбоотой байна. Өргөн боломжийн бүсүүд нь томоохон хотуудын хөгжил муу дүүрэг дэх жижиг, дунд үйлдвэрүүдийг дэмжихэд чиглэх бөгөөд эдийн засгийн үйл ажиллагаа өргөн цар хүрээ болон санхүүгийн томоохон хөнгөлөлт, чөлөөлөлт олгодог байна. Харин технологийн паркууд нь төр, эсхүл хувь хүн, байгууллага байгуулж байгаагаараа хоёр хуваагдаж байна. Төрөөс технологийн бүс харьцангуй өндөр давтамжтайгаар байгуулдаг боловч хувийн хэвшлийн технологийн паркуудын үр бүтээмжийг гүйцдэггүй байна. АНУ дахь хамгийн том бөгөөд амжилттай ажиллаж буй технологийн паркууд нь хувийн хэвшлийн паркуудад хамаардаг байна. Үүнд: Цахиурын хөндий, Бостоны зам 128, Хойд Каролина муж дахь судалгааны гурвалжин, паркийн гурвалжин зэргийг дурдаж болох юм.

2021 оны байдлаар АНУ-ын нутаг дэвсгэр дээр 298 гадаад худалдааны бүс (ГХБ) 50 муж улсад үйл ажиллагаа явуулж байна. ГХБ-д нэвтэрч буй барааны дийлэнх буюу 63% нь үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд, харин үлдсэн буюу 37% нь агуулах болон логистикийн бусад үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байна.¹⁰

2020 оны статистик тоо мэдээллээр АНУ гадаад худалдааны бүс:¹¹

- 624.9 тэрбум ам.долларын өртөг бүхий бараа, бүтээгдэхүүн хүлээн авч;
- 94.2 тэрбум ам.долларын бараа бүтээгдэхүүнийг экспортод гарган;
- 470 мянга гаруй хүнийг ажлын байраар хангасан байна.

ГХБ-тэй холбоотой харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомжууд:

- Гадаад худалдааны бүсийн тухай хууль, 1934 он. (FTZ Act of 1934 (19 U.S.C. 81a-81u));
- Гадаад худалдааны бүсийн зөвлөлийн тогтоолууд (15 CFR Part 400);
- Гааль, хил хамгаалах албаны ГХБ-тэй холбоотой тогтоолууд (19 CFR Part 146).
  - Гадаад худалдааны бүсийн тухай хуульд заасны дагуу тус бүсэд оршин суухыг хориглосон.
  - Гаалийн ерөнхий хууль, журмаас бусад орон нутаг, муж улс, холбооны хууль тогтоомж (үүнд хөдөлмөр, цагаачлалын хууль тогтоомж орно) ГХБ-д үйлчилнэ.
  - ГХБ нь АНУ-ын Гааль, хил хамгаалах албаны хяналт дор байна.
  - ГХБ нь АНУ-ын газар нутагт байрлах бөгөөд ГХБ-д хадгалагдаж буй бараа АНУ-д импортлогдсонд тооцогдоно.

¹⁰ <https://sgp.fas.org/crs/misc/R42686.pdf>

¹¹ <https://www.trade.gov/annual-report>

ГХБ-д үйлчлэх хөнгөлөлт, чөлөөлөлт:

- *Татвараас чөлөөлөх:* Реэкспотод гаргах импортын бараанд татвар ногдуулахгүй, квотын хязгаарлалт тогтоохгүй;
  - ГХБ-д устгагдсан бараанд татвар ногдуулахгүй (Хог хаягдал, гологдол, татгалзсан эсхүл эвдэрч гэмтсэн хэсгүүд). Энэ нь эвдэрч гэмтэхдээ амархан бараа импортолдог, эсхүл хог хаягдал ихээр ялгаруулдаг үйл ажиллагаа эрхэлдэг ААН-үүдэд ашигтай юм;
  - ГХБ-д хадгалагдаж буй болон экспортод гаргаж буй бараанд мужийн болон орон нутгийн хувийн өмчийн татвар зэрэг өмчийн татвар ногдуулахгүй.
- *Татвар төлөх хугацааг хойшлуулах:* АНУ-ын зах зээлд нэвтрэх бараанд ногдуулах татварыг хойшлуулах. Энэ нь гаалийн татвар, холбооны онгой албан татварыг ГХБ-ээс гарч АНУ-ын гаалийн бүсэд нэвтрэх хүртэл хойшлуулах юм. Бараа бүтээгдэхүүн бүс дотроо, эсхүл нэг бүсээс нөгөө бүсэд нэвтрэхэд татвар ногдуулахгүй. Баталгаат агуулах, түр импортоос ялгаатай нь татвар ногдуулах эсэхээс үл хамааран бараа бүтээгдэхүүнийг бүсэд байршуулах хугацааны хязгаарлалт тавигддаггүй;
- *Татварын хувь, хэмжээг бууруулах/урвуу тариф:* Үйлдвэрлэлтэй холбоотой тодорхой хөнгөлөлтүүд. ГХБЗ-өөс тухай бүр зөвшөөрөл олгосны үндсэн дээр импортолсон анхдагч бараа, бүрэлдэхүүн хэсгээс үйлдвэрлэсэн эцсийн бараанд бага тарифаар татвар ногдуулах. (“урвуу тариф/inverted tariff”);
- *Бараа бүтээгдэхүүн боловсруулах хураамж (Merchandise Processing Fee/MPF)-ийг бууруулах:* MPF-ийг АНУ-ын гаалийн бүсэд нэвтрэх буй бараа бүтээгдэхүүнд ногдуулна. ГХБ-ээс тээвэрлэсэн ачилтын нэг удаагийн хураамжийг төлснөөр тухайн 7 хоногтоо ачилт бүрт хураамж төлөхгүй. Ийнхүү ачилт тус бүрт хураамж төлөхгүй байж болох юм. Нэр удаа нэвтрэх хураамжийн доод хэмжээ 27.23 ам.доллар байх бол дээд хэмжээ нь 528.33 ам.доллар байна.
- *Хөнгөвчилсөн логистик:* Гаалиас зөвшөөрсний дагуу шууд ГХБ-д барааг хүргүүлж болдог. Хэрэглэгчид гаалийн битүүмжлэл (лац, ломбо)-ийг авах, битүүмжлэх хүсэлт тавьж болно.

Бусад хөнгөлөлт:¹²

ГХБ-д барааны хадгалалт, аюулгүй байдлыг илүү сайн хангаснаар ГХХА-ны шаардлагуудыг хангахад дөхөм байдаг. Гаалийн хяналт нь аюулгүй байдал, даатгалын зардлыг бууруулж болох юм. ГХБ-ийн бараа бүтээгдэхүүнд ногдуулах татварыг даатгалын зардал тооцоход оруулдаггүй улмаар даатгалын зардлыг бууруулдаг. Боомтын засвар үйлчилгээний хураамжийг импортлох үе бүрд бус улиралд нэг удаа ногдуулдаг.

¹² <https://www.naftz.org/ftz-resources/ftz-basics-benefits/>

АНУ-ын гадаад худалдааны бүс, түүний ангилал

Гадаад худалдааны бүсүүд нь АНУ-ын Гааль, хил хамгаалах алба (ГХХА)-ны хяналт дор татварын хувьд АНУ-ын гаалийн нутаг дэвсгэрээс гадна байрлах хамгаалалтай бүс байна. Тэдгээр нь гаалийн боомтын дэргэд, эсхүл дотор байрлах бөгөөд худалдааны чөлөөт бүсийн америк хувилбар юм. Гадаад худалдааны бүс байгуулах эрхийг 1934 онд батлагдсан Гадаадын худалдааны бүсийн тухай хууль (Foreign-Trade Zones Act of 1934, нэмэлт, өөрчлөлт бүхий 19 U.S.C. §§81a-81u), Зөвлөлийн тухай тогтоолд (15 C.F.R. Part 400) заасны дагуу Гадаад худалдааны бүсийн Зөвлөл (ГХБЗ) олгоно.¹³

АНУ-ын гадаад худалдааны бүс нь **Ерөнхий зориулалтын бүс** болон **дэд бүс** (*subzone*) гэж 2 ангилагдана. Ерөнхий зориулалтын бүсүүд нь ихэвчлэн аж үйлдвэрийн парк, эсхүл боомтын комплекс/цогцолбор байх бөгөөд барилга, байгууламж нь олон нийтэд нээлттэй байна. Дэд бүсүүдийг Ерөнхий зориулалттай бүсүүд санхүүжүүлэх бөгөөд Ерөнхий зориулалттай бүсэд байршуулж, шилжүүлж болохгүй нэг үйл ажиллагаанд зориулагдсан талбайг хэлнэ.¹⁴

Гадаад худалдааны бүсийн зөвлөл

Гадаад худалдааны бүсийн Зөвлөл нь Худалдааны сайд (Secretary of Commerce) Сангийн сайд (Secretary of the Treasury) нараас бүрдэнэ. Зөвлөлийг Худалдааны сайд тэргүүлнэ. Түүнчлэн, АНУ-ын Гааль, хил хамгаалах албаны Комиссар гаалийн бүсийн аюулгүй байдал, хяналт, нөөцтэй холбоотойгоор Зөвлөлийн санал хураалтад санал өгөх эрхтэйгээр оролцоно. ГХБЗ нь ихэнх асуудалтай холбоотой эрхээ Орлогчдын хороонд шилжүүлсэн байх бөгөөд тус хороо нь Хэрэгжүүлэлт, зөвшөөрлийн асуудал эрхэлсэн Худалдааны дэд сайд, Татвар, худалдаа, тарифын бодлогын асуудал эрхэлсэн Сангийн дэд сайдаас бүрдэж байна.¹⁵

Гадаад худалдааны бүсэд хүлээн зөвшөөрөгдсөн үйл ажиллагаа

Хадгалалт, үзүүлэн гаргах, угсрах, үйлдвэрлэх, боловсруулахтай холбоотойгоор хуулиар хориглоогүй үйл ажиллагаа явуулахад гадаад болон дотоодын бараа, бүтээгдэхүүнийг ГХБЗ, ГХХА-ны дүрэм журамд нийцүүлэн гадаад худалдааны бүсэд нэвтрүүлж болно.

ГХБ дэх барааг эвлүүлэх, үзүүлэн гаргах, цэвэрлэх, өөрчлөх, үйлдвэрлэх, холих, боловсруулах, дахин савлах, дахин шошгожуулах, засварлах, ялгах, хадгалах, турших, үзүүлэнд тавих, устгах зэрэг үйл ажиллагаа явуулж болно.

ГХБ дэх үйлдвэрлэлийн ажиллагааг ГХБЗ-өөс тусгайлан зөвшөөрсөн байна. (Үйлдвэрлэлийн ажиллагаа гэж гадаад бараанд томоохон өөрчлөлт оруулсан, эсхүл барааны нөхцөлийг өөрчилсний улмаас барааны гаалийн ангилалд өөрчлөлт оруулах үндэслэл болсон, эсхүл хилээр оруулах нөхцөл өөрчлөгдөхийг хэлнэ)

ГХБ-д жижиглэнгийн худалдаа эрхлэхийг хориглоно.

¹³ https://www.trade.gov/sites/default/files/2021-08/AR-2020_0.pdf

¹⁴ <https://www.cbp.gov/border-security/ports-entry/cargo-security/cargo-control/foreign-trade-zones/about>

¹⁵ <https://www.cbp.gov/faqs/what-are-types-foreign-trade-zones>

¹⁵ <https://www.trade.gov/foreign-trade-zones-board>

Холбогдох хууль, журам

ГХБ дэх бүх үйл ажиллагааг нийтийн ашиг сонирхлын үүднээс хяналт тавих бөгөөд үйлдвэрлэлийн бүхий л үйл ажиллагааг нэг бүрчлэн шалгалтад хамруулна.

ГХБ-д үйлчлэх журмын дагуу гаалийн хилээр нэвтрүүлэх журам, гаалийн албан татвар ногдуулах, гаалийн албан татвар төлөх ердийн журам гадаад бараа бүтээгдэхүүн дотоодын хэрэглээнд зориулан гаалийн бүсэд нэвтрэх хүртэл үйлчлэхгүй. Энэ тохиолдолд импортлогч анхдагч гадаад бараа, эсхүл эцсийн бүтээгдэхүүн дээр гаалийн татвар төлөх сонголттой байж болно.

ГХБ-д экспортын зорилгоор нэвтэрсэн дотоодын бараа бүтээгдэхүүнийг онцгой албан татварын хөнгөлөлт, гаалийн татварын буцаан олголтын зорилгоор экспортлогдсонд тооцно. ГХБ-д эдлэх хөнгөлөлт, чөлөөлөлт нь АНУ-ын бизнесийн үйл ажиллагаа, ажил эрхлэлт, нэмүү өртөг шингэсэн бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлтийг дэмжих, гадаадын бараа бүтээгдэхүүнтэй өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх зорилготой. ГХБ-ийн талбай, тус бүс дэх үйл ажиллагаа нь холбооны улс, муж улс болон орон нутаг, агентлагуудын мэдэлд байна.

ГХБЗ-ийн тогтоолуудыг Холбооны хуулийн 15 дугаар бүлгийн 400 дугаар хэсэгт, АНУ-ын Гааль, хил хамгаалах албаны тогтоолуудыг Холбооны хуулийн 19 дүгээр бүлгийн 146 дугаар хэсэгт тус тус багцлан нийтэлдэг.

2.2.БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

Казахстан Улсад 13 эдийн засгийн тусгай бүс (ЭЗТБ) үйл ажиллагаа явуулж байна.¹⁶ Эдгээр бүсүүдийг Казахстан Улсын тэргүүлэх чиглэлүүдийн хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор байгуулсан. ЭЗТБ, түүний үйл ажиллагааг Эдийн засаг болон үйлдвэрлэлийн тусгай бүсийн тухай хуулиар зохицуулдаг.¹⁷

ЭЗТБ-ийн тэргүүлэх болон туслах үйл ажиллагааг хуулиар тодорхойлсон байдаг. Тэргүүлэх үйл ажиллагаа гэдэг нь ЭЗТБ-ийг байгуулах зорилгод нийцсэн үндсэн үйл ажиллагаа юм. Ийм үйл ажиллагаа эрхэлдэг компаниуд нь ЭЗТБ-ийн оролцогчид байна. ЭЗТБ-д оролцогчдын үйл ажиллагааг хангахад туслах үйл ажиллагаа зайлшгүй шаардлагатай бөгөөд үүнийг ЭЗТБ-д оролцогч биш компаниуд гүйцэтгэдэг.

ЭЗТБ-д оролцогчид тавигдах шаардлага¹⁸

Дараах шаардлагыг хангасан үндэсний болон гадаадын хуулийн этгээд ЭЗТБ-ийн оролцогч байна.

- ЭЗТБ-д татвар төлөгчөөр бүртгүүлсэн байх.
- ЭЗТБ-д тэргүүлэх чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулахаар бүртгүүлсэн байх.

Дараах тохиолдолд ЭЗТБ-д оролцогч байх боломжгүй.

- газрын хэвлийг ашиглагч;
- онцгой албан татвар ногдуулах бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч байгууллага (Татварын хуулийн дагуу);
- татварын тусгай дэглэм хэрэгжүүлдэг байгууллага;

¹⁶ <https://invest.gov.kz/ru/doing-business-here/fez-and/the-list-of-sez-and/>

¹⁷ О специальных экономических и индустриальных зонах

https://online.zakon.kz/document/?doc_id=36402496&doc_id2=36402496#pos=3:-98&pos2=850:-98

¹⁸ <http://sezunion.kz/ru/component/k2/item/63-kak-stat-uchastnikom-sez.html>

- хөрөнгө оруулалтын татварын хөнгөлөлт эдэлдэг байгууллага;
- мөрийтэй тоглоомын бизнес эрхэлдэг байгууллага.

ЭЗТБ-д оролцогчид үзүүлэх татварын болон бусад хөнгөлөлт

Энэхүү хөнгөлөлтийг Эдийн засаг болон үйлдвэрлэлийн тусгай бүсийн тухай хуулиас гадна татварын, гааль, газар, иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих хууль тогтоомжийн хүрээнд зохицуулсан байна. ЭЗТБ-д оролцогч дараах давуу эрхийг эдлэх боломжтой. Үүнд:¹⁹

- татварын хөнгөлөлт;
- гаалийн хөнгөлөлт;
- дэд бүтэц бүхий эдэлбэр газар;
- гадаадын ажиллах хүч оруулахад хялбарчилсан журам мөрдөх.

Хүснэгт 6. ЭЗТБ-д оролцогчийн эдлэх татварын болон бусад хөнгөлөлтүүд

Татварын хөнгөлөлт	ААНОАТ 0% (Корпоративный подоходный налог) газрын татвар 0% эд хөрөнгийн татвар 0%
Гаалийн хөнгөлөлт	Бараа бүтээгдэхүүн импортлох үед гаалийн татвараас чөлөөлөгдөх
Дэд бүтэц бүхий эдэлбэр газар	үйл ажиллагаа явуулах хугацааны туршид эдэлбэр газрыг үнэгүй ашиглах (Предоставление бесплатного земельного участка на весь период существования) дэд бүтцээр хангагдах газар худалдаж авах давуу эрх
Гадаадын ажиллах хүч оруулахад хялбарчилсан журам мөрдөх	Хөрөнгө оруулалт нь 1 сая сарын тооцооллын индексээс ²⁰ их байх төслүүдийн хувьд гадаадын ажиллах хүчийг татах квот тогтоосон квотоос илүү, ажил олгогч гадаадын ажиллах хүчийг зөвшөөрөлгүйгээр оруулж болно.

ЭЗТБ-д оролцогч татварын хөнгөлөлт эдлэхийн тулд Татварын тухай хуулийн 708 дугаар зүйлд зааснаар дараах нөхцөлийг хангасан байна.²¹

- Эдийн засаг болон үйлдвэрлэлийн тусгай бүсийн тухай хуулийн дагуу ЭЗТБ-ийн оролцогчоор бүртгүүлсэн байх;
- ЭЗТБ-д татвар төлөгчөөр бүртгүүлсэн байх;
- Төлөөлөгчийн газраас өөр ЭЗТБ-ийн гадуур салбар нэгжгүй байх;
- ЭЗТБ-ийн нутаг дэвсгэрт ЭЗТБ байгуулах зорилгод нийцсэн тэргүүлэх чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулдаг байх.

2.3.ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

ОХУ-д Эдийн засгийн тусгай бүсийг (ЭЗТБ) боловсруулах болон өндөр технологийн салбар, аялал-жуучлалын салбарыг хөгжүүлэх, боомтын болон тээврийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх, шинэ технологи хөгжүүлж, үйлдвэрлэлд нэвтрүүлэх, шинэ бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх зорилгоор байгуулдаг.

¹⁹ <https://sez.qazindustry.gov.kz/>

²⁰ Казахстан Улсын хууль тогтоомжийн дагуу тэтгэвэр, тэтгэмж, төлбөр тооцоо, торгууль, татвар болон бусад төлбөрийг тооцоход ашигладаг тооцооны нэгж. 2021 оны байдлаар 2917 тенгетэй тэнцүү байна.

²¹ О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс), https://online.zakon.kz/document/?doc_id=36148637#pos=20420;-50

ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагааг Оросын Холбооны Улсын Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай Холбооны хуулиар зохицуулдаг.

ЭЗТБ-ийг үйл ажиллагааных нь чиглэлээр дараах 4 төрөлд хуваана.

- Аж үйлдвэрийн ЭЗТБ
- Техник, технологийн ЭЗТБ
- Аялал жуулчлал, цэнгээний ЭЗТБ
- Боомтын ЭЗТБ

ЭЗТБ-ийг 49 жилийн хугацаатай байгуулна. Тус улсад 42 ЭЗТБ үйл ажиллагаа явуулж байна.

Аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага

Аж ахуйн нэгж байгууллага нь ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авахын тулд:

- ЭЗТБ байрлах муж, бүс нутагт бүртгэлтэй хуулийн этгээд байх.
- ЭЗТБ байрлах муж бүс нутгийн холбогдох төрийн захиргааны байгууллагад өргөдөл гаргаж, бизнес төлөвлөгөөгөө танилцуулах.
- Бизнес төлөвлөгөөгөө мэргэжлийн зөвлөлөөр оруулж батлуулах.
- ЭЗТБ-ийн менежмент хийж буй компани болон муж бүс нутгийн төрийн захиргааны байгууллагатай гурвалсан гэрээ байгуулах.

Хүснэгт 7. ЭЗТБ-ийн төрлүүд

	Аж үйлдвэрийн ЭЗТБ	Техник, технологийн ЭЗТБ	Аялал жуулчлал, цэнгээний ЭЗТБ	Боомтын ЭЗТБ
Аж ахуйн нэгжийн төрөл	Ашгийн төлөө хуулийн этгээд	Ашгийн төлөө хуулийн этгээд болон хувиараа бизнес эрхлэгч	Ашгийн төлөө хуулийн этгээд болон хувиараа бизнес эрхлэгч	Ашгийн төлөө хуулийн этгээд
Үйл ажиллагааны чиглэл	Үйлдвэрлэлийн, технологийн, эсхүл логистикийн	Үйлдвэрлэлийн, технологийн, эсхүл логистикийн	Аялал жуулчлал, цэнгээний	Боомтын (агуулах, биржийн болон бөөний худалдаа, засварын гэх мэт) эсхүл үйлдвэрлэлийн
Хөрөнгө оруулалтын хэмжээ	Хөрөнгө оруулах хамгийн бага хэмжээ 120 сая рубль байх. Үүнээс 40 сая рублийг гэрээ байгуулснаас хойш 3 жилд багтаан зарцуулах	-	"	Хөрөнгө оруулах хамгийн бага хэмжээ нь 120-400 сая рубль байх. Үүнээс 40 сая рублийг гэрээ байгуулснаас хойш 3 жилд багтаан зарцуулах

Оросын Холбооны Улсын Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай Холбооны хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 10 дугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж нь тухайн ЭЗТБ-ээс гаднах нутаг дэвсгэрт салбар нэгж, төлөөлөгчийн газартай байж болохгүй.

Мөн хуулийн 4 дүгээр бүлгийн 10 дугаар зүйлийн 4-т заасны дагуу аж үйлдвэрийн, техник технологийн, аялал жуулчлал, цэнгээний ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж нь тус ЭЗТБ-д өөр бусад үйл ажиллагаа явуулах бол дор дурдсан нөхцөлийг хангана.

- Бусад үйл ажиллагаанаас олох орлого нь нийт орлогын 10%-аас ихгүй байх
- Бусад үйл ажиллагааг эрхлэх тухай ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулах гэрээнд тусгасан байна.

Татварын болон бусад хөнгөлөлт

ЭЗТБ-д төсөл хэрэгжүүлэгчийн хөрөнгө оруулалтын зардлын 30%-тай тэнцэх хэмжээгээр татварын, гаалийн, нийгмийн даатгалын чөлөөлөлт болон бусад татаас чөлөөлөлт үйлчилдэг.

ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжид Татварын болон Гаалийн тухай хуулиар дор дурдсан хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдэлнэ.

Хүснэгт 8. Татварын болон бусад хөнгөлөлтүүд

		Үндсэн хувь хэмжээ	ЭЗТБ-д мөрдөх хувь хэмжээ			
			Аж Үйлдвэрийн	Техник Технологийн	Боомт	Аялал жуулчлал, цэнгээний
ААНОАТ	Холбооны	3%	2%	2%	2%	2%
	Орон нутгийн	17%	0-13.5%	0-13.5%	0%	13.5%
НӨАТ		20%	0% зөвхөн ЭЗТБ дотроо	0% зөвхөн ЭЗТБ дотроо	0% зөвхөн ЭЗТБ дотроо	20%
Хөрөнгийн татвар (хөнгөлөх хугацаа)		2.2%	0% (10-12 жил)	0% (10 жил)	0% (15 жил)	0% (10 жил)
Газрын хураамж (хөнгөлөх хугацаа)		1.5%	0% (5-10 жил)	0% (5-10 жил)	0% (5-15 жил)	0% (5 жил)
Тээвэрлэлтийн татвар (хөнгөлөх хугацаа)		1-500 рубль (1 м.х ногдох)	0 рубль (11 жил)	0 рубль (10 жил)	0 рубль (15 жил)	1-250 рубль
Нийгмийн даатгалын шимтгэл	Тэтгэврийн	22%	20% - 22% 6% - ИТ	20% - 22% 6% - ИТ	22%	20% - 22% 6% - ИТ
	Нийгмийн халамжийн	2.9%	2.9% 1.5% - ИТ	2.9% 1.5% - ИТ	2.9%	2.9%
	Эрүүл мэндийн	5.1%	5.1% 0.1% - ИТ	5.1% 0.1% - ИТ	5.1%	5.1%

ЭЗТБ-д гаалийн чөлөөт бүсийн нөхцөлийг мөрдөнө. Дор дурдсан гаалийн татварын хөнгөлөлт эдэлнэ.

- ЭЗТБ-д явуулах үйл ажиллагаанд зориулсан тоног төхөөрөмж, сэлбэг хэрэгсэл, материалын импортын гаалийн татвараас чөлөөлнө.
- ЭЗТБ-д явуулах үйл ажиллагаанд зориулсан тоног төхөөрөмж, сэлбэг хэрэгсэл, материалын импортын НӨАТ-татвараас чөлөөлнө.
- Бэлэн, бараа бүтээгдэхүүний экспортын гаалийн татвараас чөлөөлнө.
- ЭЗТБ-ийн газрын үнэ нь кадастрын өртгийн 30% хүртэл байна.

Оросын Холбооны Улсын Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай Холбооны хуулийн 9 дүгээр бүлгийн 38 дугаар зүйлд заасны дагуу ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжид татвар ногдуулалтын нөхцөлийг дордуулахгүй байх баталгааг гаргадаг. Өөрөөр хэлбэл, Татварын болон бусад хуулийн өөрчлөлт орсны улмаас ЭЗТБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжийн татварын нөхцөлийг дордуулахаар бол хуучин нөхцөлийг хэвээр нь мөрддөг. Энэхүү баталгаа нь гэрээний хугацаанд хүчин төгөлдөр үйлчилнэ. ЭЗТБ-д дэд бүтэц байгуулсан зардлыг нөхөн олгож болно.

2.4. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Солонгосын Эдийн засгийн чөлөөт бүс (ЭЗЧБ) нь гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах үндсэн зорилготой. ЭЗЧБ-ийн үйл ажиллагааг Эдийн засгийн чөлөөт бүсийг тогтоох, менежмент хийх тухай хуулиар (Act on Designation and Management of Free Economic Zones) зохицуулдаг. Солонгос Улсад 9 байршилд ЭЗЧБ үйл ажиллагаа явуулж байна.

Аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага

ЭЗЧБ-д үйл ажиллагаа явуулах гадаадын хөрөнгө оруулалттай компани нь Гадаадын хөрөнгө оруулалтын тухай хууль, Эдийн засгийн чөлөөт бүсийн менежментийн тухай хуулиар дор дурдсан нөхцөл, шаардлагыг хангасан байна.

ЭЗЧБ-д хөрөнгө оруулахад тавигдах шаардлага, Гадаадын хөрөнгө оруулалтын төрлүүд

Хувьцааны хөрөнгө оруулалт

- Хувьцаан дахь хөрөнгө оруулалтын доод хэмжээ нь 100 сая вон (хэрэв хоёр ба түүнээс дээш гадаадын хөрөнгө оруулагч бол тус бүрт 100 сая вон);
- Гадаадын иргэн нийт хувьцааны хөрөнгө оруулалтын эсхүл, саналын эрхтэй хувьцааны 10%-ийг эзэмшдэг;
- Хэрэв гадаадын хөрөнгө оруулагч нийт хувьцааны хөрөнгө оруулалтын, эсхүл саналын эрхтэй хувьцааны 10%-аас доош хувийг эзэмшдэг боловч дараах гэрээний тал байх тохиолдолд:
  - Удирдлагын зөвлөлийн гишүүнийг сонгох, өөрчлөх гэрээ;
  - Дор хаяж 1 жилийн хэрэгцээний түүхий эд, эсхүл бэлэн бүтээгдэхүүнийг хангах, эсхүл худалдан авах гэрээ;
  - Хамтарсан судалгаанд шаардагдах технологийг шилжүүлэх, нэвтрүүлэх гэрээ.

5 болон түүнээс дээш хугацаатай урт хугацаат зээлийн хөрөнгө оруулалт

- Гадаадын хөрөнгө оруулалттай компанийн гадаад дахь толгой компани;
- Гадаадын хөрөнгө оруулалттай компанийн дор хаяж 50%-ийг эзэмшдэг гадаад дахь толгой компанийн хувьцааны, эсхүл өөрийн хөрөнгийн 10%-аас багагүй хувийг эзэмшдэг;
- Толгой компанийн 50%-аас доошгүй хувийг эзэмшдэг компанийн хувьцааны, эсхүл өөрийн хөрөнгийн 50%-аас доошгүй хувийг эзэмшдэг.

Ашгийн бус корпорацад оруулсан хөрөнгө оруулалт

Дор дурдсан нөхцөлийг хангасан судалгаа, шинжилгээ, технологи хөгжүүлэлтийн хүрээлэн бүхий аливаа Солонгосын ашгийн бус корпорац:

- Шинжлэх ухаан, технологийн бакалаврын зэрэгтэй бөгөөд 3 жил судалгааны чиглэлээр ажилласан, эсхүл шинжлэх ухаан, технологийн магистрын зэрэгтэй 5 үндсэн судалгааны ажилтантай байх;
- Тусгай татварын хязгаарлалтын тухай (Restriction of Special Taxation Act) хуулийг хэрэгжүүлэх тогтоолын 116-2 дугаар заалтад заасан өндөр технологи шаардсан судалгааны төслийг хэрэгжүүлэхэд оролцож буй.

Ерөнхийлөгчийн зарлигаар ашгийн бус үйл ажиллагаа явуулж буй компанид 50 сая вонын хөрөнгө оруулсан гадаадын хөрөнгө оруулалтыг:

- Шинжлэх ухаан, боловсрол, урлагийн чиглэлээр мэргэжилтэн бэлтгэх зорилгоор байгуулсан ашгийн бус корпорац;
- Олон улсын иргэд эсхүл, засгийн газар хоорондын хамтын үйл ажиллагааг явуулж буй олон улсын байгууллагын салбарын төвийн толгой оффис.

Татварын болон бусад хөнгөлөлт

ЭЗЧБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжүүд Тусгай татварын хязгаарлалтын тухай хуулийн (Restriction of Special Taxation Act) дагуу дараах хөнгөлөлтийг эдэлнэ.

Хүснэгт 9. Татварын хөнгөлөлт

Татвар		Чөлөөлөх хувь	Чөлөөлөх хугацаа	Нөхцөл /ам.доллар/
Улсын татвар	Гаалийн татвар	100%	5 жил	Импортолсон тоног, төхөөрөмж, хэрэгсэл
Орон нутгийн татвар	Худалдан авалтын татвар	100% хүртэл	15 жил хүртэл	Боловсруулах- \$10 саяас багагүй
	Хөрөнгийн татвар			Аялал жуулчлал- \$10 саяас багагүй Логистик- \$5 саяас багагүй Эрүүл мэнд -\$5 саяас багагүй Судалгаа шинжилгээ - \$1 саяас багагүй

Хүснэгт 10. Санхүүгийн дэмжлэг

Мөнгөн дэмжлэг	- Гэрээгээр тохиролцоно. Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын хэмжээний 5%-аас багагүй хувь байдаг; - Үйлдвэр, судалгаа шинжилгээний төв байгуулахтай холбогдсон төлбөр, хураамжаас чөлөөлөх, ажилтан, сургалтын үйл ажиллагаатай холбогдсон татаас (хуулийн этгээдийн гадаад хөрөнгө оруулалтын хэмжээ нь 30%-аас багагүй байх); - Шинэ өсөлтийн салбарт технологи шилжүүлэх, нэвтрүүлэх, ажлын байр бий болгосон тохиолдолд үр дүнг нягталсны дараа тодорхой хэмжээний санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх.
Дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтад олгох санхүүгийн дэмжлэг	Төмөр зам, автозам, нисэх буудал, боомт, ус суваг, хог хаягдлын дэд бүтцийн бүтээн байгуулалтад: - зардлын 50%-д Засгийн газрын санхүүгийн дэмжлэг; - Эдийн засгийн чөлөөт бүсийн хороо шийдвэл 100%-ийн Засгийн газрын санхүүгийн дэмжлэг.
Гадаадын боловсрол, судалгаа шинжилгээний хүрээлэнд үзүүлэх санхүүгийн дэмжлэг	Гадаадын боловсрол, судалгаа шинжилгээний хүрээлэн байгуулахаар төлөвлөх, бүтээн байгуулах, үйл ажиллагааг эхлүүлэхтэй холбогдох зардалд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх.
Түрээсийн төлбөрт дэмжлэг үзүүлэх	Төрийн мэдлийн газрыг 50 жилийн хугацаатай олгох (50 жилд сунгах нөхцөлтэй). Түрээсийн төлбөр 0.1% байна.

Хүснэгт 11. Бусад хөнгөлөлт, дэмжлэг

Ажиллах хүч	- Хөгжлийн бэрхшээлтэй, ахмад настан, төрд гавьяа байгуулсан хүмүүсийг заавал ажиллуулах шаардлагаас чөлөөлөгдөнө.
Гадаад, төлбөр тооцоо	\$10000 болон түүнээс доош дүнтэй гадаад шилжүүлгийг шууд хийх эрхтэй.
Хязгаарлалтын арга хэмжээнээс чөлөөлөгдөх	- Сөүл хотын бүсийн хэт төвлөрлийг бууруулах зорилго бүхий хязгаарлалтын арга хэмжээнд хамрагдахгүй. - Хэт төвлөрлийн шимтгэл, үйлдвэр байгуулах хязгаарлалт (ажилчдын), том хэмжээний төсөлд тавигдах хязгаарлалт.

2.5. БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

Турк Улсын чөлөөт бүс (Free Zone) нь экспортыг дэмжих үндсэн зорилготой. Чөлөөт бүсийг дор дурдсан зорилгоор байгуулдаг.

- Экспортод чиглэсэн хөрөнгө оруулалт үйлдвэрлэлийг дэмжих;
- Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг эрчимжүүлэх, гадны технологийг нэвтрүүлэх;
- Аж ахуйн нэгжүүдийн экспортын үйл ажиллагааг дэмжих;
- Гадаад худалдааг хөгжүүлэх.

Туркийн Чөлөөт бүсийн үйл ажиллагааг Чөлөөт бүсийн тухай хуулиар зохицуулдаг. Чөлөөт бүс нь гаалийн чөлөөт бүс бөгөөд чөлөөт бүс болон Турк Улсын бусад нутаг дэвсгэрийн хоорондох худалдааг гадаад худалдаатай адилтган авч үздэг.

1985 оноос хойш 18 чөлөөт бүс байгуулагдан үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд 1 чөлөөт бүс баригдаж байна.

*Чөлөөт бүсийн аж ахуйн нэгжид тавигдах шаардлага*²²

Чөлөөт бүсэд үйл ажиллагаа эрхлэхэд тусгайлсан стандарт шаардлага тавигддаггүй. Чөлөөт бүсэд компани байгуулахын тулд:

- Дор хаяж нэг хувьцаа эзэмшигчтэй байх;
- Дор хаяж нэг захиралтай байх;
- Чөлөөт бүсэд оффис, эсхүл үйлдвэрийн байртай байх;
- Чөлөөт бүсэд зөвшөөрөгдсөн үйл ажиллагаа эрхлэх лицензтэй байх.

*Чөлөөт бүсийн аж ахуйн нэгжид үзүүлдэг татварын болон бусад хөнгөлөлт*²³

Хүснэгт 12. Татварын болон бусад хөнгөлөлт

Татвар, хураамж	Хөнгөлөх %	Хөнгөлөлтийн нөхцөл
Гаалийн татвар	100%	
ААНОАТ	100%	
НӨАТ болон Онцгой албан татвар	100%	
Тэмдэгтийн хураамж	100%	
Үл хөдлөх хөрөнгийн хураамж	100%	
Компанийн Логистикийн үйлчилгээний татвар	100%	Энэ үйлчилгээ нь экспортын үйл ажиллагаанд чиглэсэн бол
Ажилчдын ХХОАТ	100%	Үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүний 85% нь FOB нөхцөлөөр экспортлогдох бол
Хөрөнгө борлуулсан, худалдан авсны шимтгэл	100%	
Бусад хөнгөлөлт		
Чөлөөт бүсэд бүтээгдэхүүнийг хугацаагүй хадгалах эрхтэй.		
Олсон орлогоо Гадаад улс болон Турк Улсын бусад хэсэг рүү чөлөөтэй шилжүүлэх эрхтэй.		
Төслийн зураг төсөл хийх, бүтээн байгуулалт хийх, ажил эхлүүлэх хугацаанд НӨАТ-аас бүрэн чөлөөлөгдөнө.		
Дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт нь бүх төрлийн татвараас чөлөөлөгдөнө.		
Хуучин тоног төхөөрөмж импортлох эрхтэй.		

²² <https://turkeybusinesszone.com/business-guide/free-zone-in-turkey/>

²³ <https://www.invest.gov.tr/en/library/publications/lists/investpublications/tax-guide-to-doing-business-in-turkey.pdf>

2.6. БҮГД НАЙРАМДАХ УЗБЕКИСТАН УЛС

Узбекистан Улсад улс орны хэмжээнд, эсхүл тухайн нутаг дэвсгэрийн хөгжлийн стратегийн асуудлыг, тухайлбал, гадаад худалдаа, эдийн засаг, нийгэм, бүс нутгийн, шинжлэх ухаан техникийн хөгжлийн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор эдийн засгийн тусгай бүсүүдийг байгуулдаг. 2020 оны байдлаар тус улсад 21 Эдийн засгийн тусгай бүс (ЭЗТБ) ажиллаж байна.²⁴

ЭЗТБ-ийн үйл ажиллагааг Узбекистан Улсын Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хуулиар зохицуулна. Хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасны дагуу ЭЗТБ-ийг үйл ажиллагааны чиглэлээр нь 5 төрөлд хуваадаг.

- Чөлөөт эдийн засгийн бүс
- Шинжлэх ухаан технологийн тусгай бүс
- Аялал жуулчлал, амралтын бүс
- Чөлөөт худалдааны бүс
- Үйлдвэрлэлийн тусгай бүс

ЭЗТБ-д оролцогчид тавигдах шаардлага²⁵

ЭЗТБ-д хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөлд нийтлэг болон тусгай шаардлагууд тавигддаг.

Нийтлэг шаардлага:

- Архитектур болон барилгын, техник зохицуулалтын, эколог болон хүрээлэн буй орчны, хөдөлмөр хамгаалал болон үйлдвэрлэлийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд тавигдсан шаардлагуудыг хангасан байх;
- Санхүүжилтийн эх үүсвэр тодорхой байх;
- ЭЗТБ-ийн салбар болон мэргэжлийн чиг үүргийг хангасан байх;
- Энергийг үр ашигтай зарцуулах технологи болон технологийн тоног төхөөрөмжийн үзүүлэлтийг хангасан байх.

Тусгай шаардлага:

- ЭЗТБ-д хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөл нь Узбекистан Улсад үйлдвэрлэдэггүй, шинэ төрлийн үйлдвэрлэл байх, эсхүл тухайн үйлдвэрлэл нь дотооддоо байдаг боловч дотоодын хэрэгцээг хангаж чадахгүй тохиолдолд хэрэгжинэ;
- ЭЗТБ-д хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төслийн хүрээнд үйлдвэрлэх эцсийн бараа бүтээгдэхүүн дараах 2 нөхцөлийн аль нэгийг хангасан байна. Үүнд:
  - Узбекистан Улсын эдийн засгийн гадаад үйл ажиллагааны хүрээнд олгодог сертификатын кодчиллын ангиллаар тухайн бүтээгдэхүүн нь “анхдагч түүхий эдтэй харьцуулсан барааны тэмдэг”-ийн эхний 3 ангилалд багтсан байх;
  - Эсхүл дотоодод шингээсэн нэмүү өртөг нь бараа бүтээгдэхүүний эцсийн өртгийн 30%-аас багагүй байх.

²⁴ <https://mift.uz/ru/menu/svobodnye-ekonomicheskie-zony-uzbekistana-itogi-2020-goda-i-perspektivy-razvitiia-na-2021-god>

²⁵ Закон республики узбекистан о специальных экономических зонах, <https://www.lex.uz/docs/4737514>

Хэрэв хөрөнгө оруулалтын төсөл бүхлээрээ экспортод чиглэсэн бол эдгээр шаардлага хамаарахгүй.

Шинжлэх ухаан технологийн тусгай бүсэд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөлд дараах шаардлага тавигдана.

- Бүртгэгдсэн патентын эрхтэй байх;
- Шинжлэх ухаан-технологийн шинэ бүтээлийг агуулсан, эсхүл нарийн технологиор үйлдвэрлэх шаардлагатай бүтээгдэхүүн (үүнд: цоо шинэ бүтээгдэхүүн, эсхүл урьд өмнө үйлдвэрлэгдэж байсан бүтээгдэхүүнээс шинж чанарын хувьд мэдэгдэхүйц ялгаатай, эсхүл хэрэглээ нь одоогийн бүтээгдэхүүнээс илүү сайжирсан, эсхүл цоо шинэ хэрэглээний шинж чанар (функцын хувьд) агуулсан бөгөөд өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлсэн бүтээгдэхүүн, эсхүл тухайн бүтээгдэхүүнийг өөр зорилгоор ашиглах боломжийг бий болгосон бүтээгдэхүүн).

Аялал жуулчлал, амралтын бүсэд хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын төсөлд тавигдах шаардлага.

- Аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлийн байгууламжийг байгуулах, жуулчдын болон аялал жуулчлалын үйлчилгээг зохион байгуулахад эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангах, үүнд аялал жуулчлалын үйлдвэрлэлийн байгууламжийг видео хяналтын системээр тоноглох, мөн гэнэтийн онцгой нөхцөл үүсэхэд анхааруулах, шаардлагатай тусламжийг үзүүлэх нөхцөл бүрдүүлсэн байх.

Эдгээрээс гадна ЭЗТБ-ийн оролцогч нь ЭЗТБ-ийн Захиргааны зөвлөлөөс тогтоосон хэмжээгээр шинэ ажлын байр бий болгох, үүнд Мэргэжлийн холбоодын зөвлөлөөс тогтоосон жагсаалтын дагуу ажил хайж буй хүмүүсийг ажиллуулах 10%-ийн квоттой байна. ЭЗТБ-д байгуулагдсан аж ахуйн нэгжид нийт ажиллагсдын 95%-аас доошгүй хувь нь Узбекистан Улсын иргэд байх шаардлага тавигддаг.

ЭЗТБ-д оролцогч аж ахуйн нэгжид үзүүлэх татварын болон бусад хөнгөлөлт

ЭЗТБ-д гаалийн болон татварын тусгай дэглэм, түүнчлэн ЭЗТБ-д орох, бүсээс гарах, бүсэд амьдрах, хөдөлмөрийн харилцааны нөхцөл, санхүү зээлийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтыг татахад чиглэсэн, мөн бизнесийн болон нийгэм эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих тусгай дэглэмүүд үйлчилдэг.

Тусгай дэглэмийг хуулиар, эсхүл Узбекистан Улсын Ерөнхийлөгчийн шийдвэрээр хэрэгжүүлнэ.

Энэхүү тусгай дэглэм буюу хөнгөлөлтүүд зөвхөн ЭЗТБ-дээ л хэрэгжинэ. ЭЗТБ-д оролцогчоор бүртгүүлсэн гадаадын хөрөнгө оруулагч нь Узбекистан Улсын хууль тогтоомжид заасан ЭЗТБ-д холбогдох бүх эрх, баталгаа, хөнгөлөлтийг үндэсний аж ахуйн нэгжтэй адил эдлэх эрхтэй байна.

Узбекистан Улсын Ерөнхийлөгчийн 2016 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн № УП-4853 зарлигийн дагуу ЭЗТБ-д оролцогч аж ахуйн нэгж татварын болон бусад хөнгөлөлт, дэмжлэгийг эдэлнэ.²⁶

²⁶ <https://invest.gov.uz/ru/investor/sez-i-mpz/>

- Газрын татвар, ашиг орлогын татвар, эд хөрөнгийн татвар, мөн нийгмийн дэд бүтцийг сайжруулах, хөгжүүлэхэд зориулсан татвар, жижиг фирм болон жижиг үйлдвэрлэлийн төлөх татварын нэгдсэн төлбөр, түүнчлэн Сангийн яамны харьяа Улсын замын сан болон төсвийн гадуурх Сэргээн босголтын санд заавал төлөх төлбөр хураамжаас (Узбекистан Улсын ерөнхий боловсролын сургууль, мэргэжлийн коллеж, академик лицей сургууль болон эрүүл мэндийн байгууллагуудын капитал засвар болон тоног хэрэгслээр хангах зориулалт бүхий) чөлөөлөгдөнө.
- Үйлдвэрлэлээ шинээр байгуулах, шинэчлэх, сэргээн засварлах, техник технологийн шинэчлэл хийх, өргөтгөх, үйлдвэрлэлийн барилга бариулах зориулалтаар оруулж ирсэн тоног төхөөрөмж, түүхий эд, материал, дагалдах хэрэгслийг, түүнчлэн үйлдвэрлэлийнхээ хэрэгцээнд зориулан худалдаж авсан түүхий эд, материалыг гаалийн татвар, хураамжаас (үүнд гаалийн бүртгэлийн хураамж орохгүй) чөлөөлнө.
- Узбекистан Улсын Эдийн засаг, аж үйлдвэрийн яамны дэргэдэх “Төслийн болон импортын гэрээнд иж бүрэн үнэлгээ хийх төв” Улсын үйлдвэрийн газраас төслийн хүрээнд импортолсон, дотоодод үйлдвэрлэдэггүй барилгын материалд хийсэн үнэлгээгээр “эерэг” гэсэн дүгнэлт гарсан бол тухайн барилгын материалыг гаалийн татвар, хураамжаас чөлөөлнө (үүнд гаалийн бүртгэлийн хураамж орохгүй).
- ЭЗТБ-д оролцогч аж ахуйн нэгжийн экспортод чиглэсэн үйл ажиллагаанд ашиглахаар импортолсон түүхий эд, материал болон дагалдах хэрэгслүүд тус бүсэд үйл ажиллагаа явуулах хугацааны туршид гаалийн төлбөр, хураамжаас (гаалийн бүрдүүлэлтийн хураамжаас бусад) чөлөөлөгдөнө.
- Төрөөс ЭЗТБ-д оролцогч аж ахуйн нэгжийг баталгаат инженерийн болон харилцаа холбооны сүлжээгээр хангана, мөн түүний тасралтгүй ажиллагааг хариуцна.

ЭЗТБ-ийн оролцогч аж ахуйн нэгжид үзүүлэх хөнгөлөлтийн хугацаа хөрөнгө оруулалтын хэмжээнээс хамаарч 3-10 жил байна.

Хүснэгт 13. Хөнгөлөлт эдлэх хугацаа²⁷

Хөрөнгө оруулалтын хэмжээ	Хөнгөлөлт эдлэх хугацаа
300 мян - 3 сая ам.доллар	3 жил
3 сая - 5 сая ам.доллар	5 жил
5 сая - 10 сая ам.доллар	7 жил
10 сая ам.доллараас их*	10 жил
*сүүлийн 5 жилийн ашиг орлогын татвар болон татварын нэгдсэн төлбөрийн хэмжээг тухайн үед мөрдөж буй хэмжээнээс 50%-аар бууруулна.	

2.7. БҮГД НАЙРАМДАХ ХЯТАД АРД УЛС, МАКАО ЭЗОБ

Хятад Улс нь чөлөөт бүсэд үйл ажиллагаа явуулж буй компани, аж ахуйн нэгж, үйлдвэр, үйлчилгээний байгууллагуудад дараах хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг үзүүлдэг. Мөн бизнесийн таатай орчныг бүрдүүлэх зорилгоор гадаадын хөрөнгө оруулалт, гаалийн татварын хувь хэмжээг хөнгөлдөг байна. Тухайлбал,

²⁷ <https://invest.gov.uz/ru/investor/sez-i-mpz/>

Гаалийн хөнгөлөлтийн хувьд:

- Хилийн чанадаас чөлөөт бүсэд тээвэрлэгдэн ирсэн машин, тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгсэл, барилгын үндсэн угсралт хийхэд ашиглагддаг барилгын үндсэн материалыг импортын гаалийн тариф, татвараас чөлөөлдөг.
- Чөлөөт бүсэд үйлдвэрийн барилга байгууламж, агуулах барих зорилгоор импортлон оруулж буй барилгын материал, багаж хэрэгсэл, шатах тослох материал, тоног төхөөрөмж, оффисын тавилга хэрэгсэл мөн гаалийн тариф, татвараас чөлөөлөгдөнө.
- Экспортын барааг тус бүсэд эцэслэн үйлдвэрлэж, экспортолж байгаа тохиолдолд экспортын гаалийн татвараас чөлөөлнө. Харин дотоодын зах зээлд худалдаалах импортын түүхий эд материал, бүрдэл хэсэгт импортын тариф ногдуулна.

Зөвхөн татвараас хөнгөлөлт чөлөөлөлт олгоод зогсохгүй гадаадын хөрөнгө оруулалтад аятай таатай, баталгаатай нөхцөл байдлыг бүрдүүлэх зорилгоор дараах хөнгөлөлтүүдийг эдлүүлдэг. Тухайлбал,

- Гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчид худалдаа, агуулах, тээвэрлэлт, үзэсгэлэнгийн чиглэлээр ХЧБ-д компани, үйлдвэр байгуулж болно. Эм, тамхи зэрэг бараанаас бусад үйлдвэрлэлийн чиглэлийн төслүүд ГЕГ-ын зохицуулалтын дагуу холбогдох үндэсний хэмжээний хэлтсээс зөвшөөрөл авна. Харин бусад төрлийн төслүүд ХЧБ-ийн захиргаанаас зөвшөөрөл авна;
- Үндэсний хэмжээнд хориглосон бараанаас бусад чиглэлээр бизнесийн цар хүрээнд ямар нэгэн хязгаарлалт тавихгүй;
- Худалдааны чөлөөт бүс болон гадаад орнуудын хооронд шилжиж байгаа бараа бүтээгдэхүүн, барааг илгээгч, хүлээн авагч, агентууд зөвхөн гаалийн бүртгэл, мэдээлэлд бүртгүүлэхэд л болно. Зарим нэг онцгой бараанд тогтоосон экспорт, импортын квот, лиценз байхгүй.

Хүснэгт 14. Чөлөөт бүс дэх татварын хэмжээ, хөнгөлөлт чөлөөлөлт²⁸

№	Татварын ангилал	Татвар ногдуулах бүтээгдэхүүн	Татварын хэмжээ	Тайлбар
1	Орлогын албан татвар /Enterprise income tax/	- Бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн орлого; - Бизнесийн үйл ажиллагаа болон бусад орлогоос авах татвар	15 хувь	10-аас дээш жил үйл ажиллагаа явуулсан үйлдвэр, компаниуд нь ашгийн жилүүддээ эхний 2 жилийн татвараас бүрэн чөлөөлөгдөнө. 3 дахь жилээс татвар ногдуулах бөгөөд хэрэв өндөр технологийн компани бол 8 дахь жилээс, өөрсдийн бүтээгдэхүүний 70-аас дээш хувийг экспортолдог бол 6 дахь жилээс 10 хувийн /нарийн технологийн компани бол 11 дэх жилээс/ татвар авдаг.
2	Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны орлогын албан татвар /Bizness tax/	- Татвар ногдуулах үйлчилгээний орлого; - Материаллаг бус эд хөрөнгийг шилжүүлэх; - Бодит хөрөнгийг худалдаалснаас авах татвар.	3-10 хувь	Мөн компани аж ахуйн нэгжүүд чөлөөт бүсэд хаус барьж худалдаалж байгаа тохиолдолд худалдаалсан, эсвэл ашиглалтад оруулсан сараас хойш 5 жилийн хугацаанд үл хөдлөх хөрөнгийн татвараас чөлөөлдөг.

²⁸ <http://www.by-cpa.com/html/news/20076/754.html>- Comparison of Free trade zone and Non-free trade zone.

3	Хувь хүний орлогын татвар /Individual income tax/	- Хувь хүний орлогоос авах татвар	5-45 хувь	Хувь хүний сар бүрийн орлогоос 800 юанийг хасаад үлдсэн дүнг татвар ногдох орлого гэнэ.
	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар /Value-added tax/	- Чөлөөт бүсээс импортлогдсон өргөн хэрэглээний бараа - Дотоодын зах зээлд худалдаалагдсан бараанаас авах татвар	17 хувь	Экспортын бараа болон чөлөөт бүс дэх бэлэн мөнгөний арилжаа нь НӨАТ-аас чөлөөлөгдөнө.
5	Хэрэглээний татвар /Consumption tax/	- Чөлөөт бүсээс импортлогдсон бараанаас авах татвар	3-45 хувь	

БНХАУ-ын бүс нутгуудад татварын хөнгөлөлтийн ялгаатай дэглэмүүд үйлчилдэг байна. Тухайлбал, Хайнаны чөлөөт худалдааны боомт (ЧХ-ны боомт) болон Гуандун-Хонконг-Макаогийн Их булангийн бүс нь эдийн засгийн хөгжлийн стратегийн нэг бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд татварын хөнгөлөлтүүд нь эдгээр хөгжлийн зорилтуудыг хангахад чиглэдэг бол бусад газар зүйн, аж үйлдвэрийн давуу тал бага бүс нутагт (Баруун бүс) татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт нь хөрөнгө оруулалт татахад чиглэж байна.

Хүснэгт 15. БНХАУ-ын зарим бүс нутагт үйлчилж буй татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт²⁹

Бүс нутаг	ААНОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт			ХХОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт
	ААНОАТ-ын хэмжээ 15 хувь ³⁰	Тодорхой салбарт ү/а явуулж буй компаниуд (ODI income) ААНОАТ-аас чөлөөлөгдөнө	Хөрөнгийн зардлын нэг удаагийн, эсхүл хурдавчилсан татварын хорогдуулалт	ХХОАТ-ын хэмжээ 15 хувь
Баруун бүс	+			
Хайнаны ЧХ-ын боомт	+	+	+	+
Их булангийн бүс				+
Шанхай Линганг	+			+
Хунан ХЧБ (Чанша бүс)				+
Шеньчжөн Чинхай	+			
Фужянь Пинтан	+			
Жухай Хэнчин	+	+	+	+
Бээжингийн төвийн бүс				+

1. Баруун бүсийн ААНОАТ-ын хөнгөлөлт

БНХАУ-ын Сангийн яам, Татварын ерөнхий газар, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хорооноос 2020 оны 4 дүгээр сарын 23-ны өдөр гаргасан мэдэгдэлд³¹ Баруун бүсэд

²⁹ <https://www.china-briefing.com/news/tax-incentives-region-wise-china-comprehensive-summary/>

³⁰ ААНОАТ - 25 хувь, <http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101280/c5099666/content.html>

³¹ http://www.gov.cn/zhengce/zhengceku/2020-04/28/content_5506990.htm

байгуулагдсан, холбогдох салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй ААН 2030 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15 хувь) эдлэхээр заасан байна.

Мөн хугацаанд Баруун бүсийн Шинжааны Кашгар, Хоргос эдийн засгийн онцгой бүсэд байгуулагдсан компани (орлого олж эхэлсэн оноос эхлэн 5 жилийн хугацаанд) ААНОАТ-аас чөлөөлөгдөнө.³²

Хүснэгт 16. ААНОАТ-ын хөнгөлөлт олгож буй бүс нутгууд

ААНОАТ-15 хувь	Бүс нутаг		Үйлчлэх хугацаа
	Баруун бүс		2021.01.01-2030.12.31
	Хайнаны ЧХ-ын боомт		2020.01.01-2024.12.31 “positive list”
			2025-2035 “negative list”
	Эдийн засгийн онцгой бүс	Шанхай Линганг	2020.01.01 (дуусах хугацааг заагаагүй)
		Шеньчжен Чинхай	2021.01.01-2025.12.31
		Фузянь Пинтан	2021.01.01-2025.12.31
		Жухай Хэнчин	Одоогоор зарлаагүй

2.Хайнаны Чөлөөт худалдааны боомтод үйлчилж буй татварын хөнгөлөлт

БНХАУ нь Хайнан арлыг дэлхийд тэргүүлэх чөлөөт худалдааны боомт болгохоор ихээхэн хүчин чармайлт гарган ажиллаж байгаа бөгөөд Засгийн газраас тус бүс нутагт бизнес татах хүрээнд татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн инновацлаг арга хэмжээг нэвтрүүлж эхэлсэн байна.

БНХАУ-ын Сангийн яам, Татварын ерөнхий газраас 2020 оны 6 дугаар сарын 30 өдөр гаргасан 31 дүгээр мэдэгдлийн дагуу³³ Хайнаны ЧХ-ны боомтод бүртгэлтэй ААН дараах хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийг эдлэх юм. Үүнд:

- ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15%) - Хайнанд томоохон үйл ажиллагаа явуулдаг, тус боомтод бүртгэлтэй, ААН-ийн гол үйл ажиллагаа нь орлогын 60-аас дээш хувийг бүрдүүлдэг ААН хамрагдана.
- Түүнчлэн, 2025-2035 онд ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15%) нь Хайнан дахь бүх (Холбогдох жагсаалтад заасан салбараас бусад) ААН-д хамаарах юм.

2.1.Гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын орлогоос ААНОАТ-ын чөлөөлөлт

Хайнаны Чөлөөт худалдааны боомтод бүртгэлтэй аялал жуулчлал, орчин үеийн үйлчилгээ, өндөр технологийн салбарын бизнесүүд 2020.01.01-2024.12.31-ний хооронд гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтаас олох орлогод ААНОАТ төлөхгүй.

Энэхүү татварын чөлөөлөлт нь дараахад хамаарна. Үүнд:

- Шинээр байгуулагдсан гадаадын салбаруудын үйл ажиллагааны ашгаас олсон орлого;
- Ногдол ашгийн орлого, Хайнаны ААН-ийн 20 буюу түүнээс дээш хувийг эзэмшдэг гадаад дахь охин компани/төлөөний газрын шинэ шууд хөрөнгө оруулалтаас олсон ногдол ашиг. Түүнчлэн, татварын чөлөөлөлтөд хамрагдахын тулд гадаад дахь салбар байршиж буй, эсхүл хөрөнгө оруулалт хийсэн гадаад улс 5 буюу түүнээс дээш хувийн орлогын татвар ногдуулсан байна.

³² <https://www.waizi.org.cn/tax/116929.html>

³³ http://szs.mof.gov.cn/zhengcefabu/202006/t20200630_3540842.htm

2.2.Хөрөнгийн зардлын хурдавчилсан татварын хорогдуулалт

Хайнанд бүртгэлтэй ААН-үүд 2020.01.01-2021.12.31-ний хооронд олж авсан үндсэн хөрөнгийн зардал (үүнд байшин, барилга орохгүй), эсхүл биет бус хөрөнгийн зардлын татварын өмнөх хурдавчилсан хорогдуулалт хийхийг зөвшөөрсөн байна.

- 5 сая юаниас доошгүй нэгж үнэ бүхий хөрөнгийн хувьд татварын өмнөх нэг удаагийн хасалт;
- 5 сая юаниас доошгүй нэгж үнэ бүхий хөрөнгийн хувьд хурдавчилсан элэгдэл, хорогдуулалтыг тооцож болохоор заасан байна.

2.3.Венчур капиталын ААН-ийн эдлэх ААНОАТ, ХХОАТ-ын хөнгөлөлт

Хайнаны Чөлөөт худалдааны боомт дахь Венчур капиталын 2021 оны удирдамжид заасны дагуу тус бүсэд байгуулагдсан, дараах шалгуурыг хангасан венчур капиталын ААН нь татварын холбогдох хөнгөлөлтийг эдэлнэ.

ЖДҮ өндөр технологийн ААН, гарааны технологийн байгууллагад оруулсан хөрөнгө оруулалтын 70 хувийг татвар ногдуулах орлогоос хасаж болно.

Хайнаны ЧХБоомтоос хөхиүлэн дэмжиж буй үйлдвэрлэлүүдэд ААНОАТ-ын 15%-ийн хөнгөлөлтийг эдлүүлнэ.

Түүнчлэн, дээрх ААН ажилладаг мэргэшсэн ажилтнууд тус бүс нутагт олсон орлогын 15%-аас давсан хэсэг дээр ХХОАТ-аас чөлөөлөгдөнө.

2.4.ХХОАТ-ын хөнгөлөлт

Хайнаны ЧХБоомтод ажиллаж буй мэргэшсэн, яаралтай шаардлагатай мэргэжилтнүүд ХХОАТ-аас хэсэгчлэн чөлөөлөгдөх боломжтой. 15%-аас давсан ХХОАТ-аас 2020.01.01-2024.12.31-ний хооронд чөлөөлөгдөнө. Энэхүү хөнгөлөлтийг Гуандун-Хонконг-Макаогийн Их булангийн бүсэд хэрэглэгдэж буй загварыг үндэслэн хэрэгжүүлж байгаа бол Хайнаны чөлөөт худалдааны боомт дахь хөнгөлөлт нь 2024 оноос хойш улам нэмэгдэх ба 2025-2035 онд дэлгэрэнгүй болон бизнесийн орлогын ХХОАТ-ын хэмжээ 3%, 10%, 15% байна. (Хөнгөлөлтгүй дэлгэрэнгүй орлогын татвар 3%, 10%, 20%, 25%, 30%, 35%, 45%, бизнесийн орлогын татвар 5%, 10%, 20%, 30%, 35%). Дээрх хөнгөлөлтөд хамрагдахад тухайн этгээд нь Хайнанд жилд 183 хоногоос доошгүй оршин суусан байх шаардлагатай.

2.5.Импортын татварын чөлөөлөлт

Хайнанаас гаралтай бараа бүтээгдэхүүн импортын материал агуулаагүй, эсхүл импортолсон материалын Хайнан дахь завсрын материал боловсруулсны нэмүү өртөг 30%-аас илүү материал агуулсан бол БНХАУ-ын бусад нутаг дэвсгэрт оруулахад импортын татвараас чөлөөлнө.

3.Гуандун-Хонконг-Макаогийн Их булангийн бүс нутагт үйлчилж буй татварын дэмжлэг

Их булангийн бүс нутагт (9 хотод) ажиллах гадаадын мэргэшсэн мэргэжилтнүүд болон яаралтай шаардлагатай ажилтан ажиллуулахад 2019.01.01-2023.12.31-ний хооронд ХХОАТ-ын бууруулах санхүүгийн дэмжлэгт хамрагдаж болох юм. ХХОАТ 15%-аар ногдуулах юм.

3.1.НӨАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Экспорт, импортын бизнес эрхлэгчдийг дэмжих зорилгоор Их булангийн бүс нутаг дахь зарим даатгалын компаниудад НӨАТ-ын чөлөөлөлт болон гарах боомт дээр татварын буцаан олголт олгодог байна.

3.2.Даатгалын үйлчилгээ эрхлэгчдэд зориулсан НӨАТ-ын чөлөөлөлт

2020.10.01-2023.12.31-ний хооронд Гуанжоу, Гуандун чөлөөт бүсийн Наншад бүртгэлтэй даатгалын компанийн олон улсын тээвэрлэлтийн даатгалын хураамжийн орлогын НӨАТ-аас чөлөөлөгдөх юм.

3.3.Экспортын татварын буцаан олголт

2020.10.01-нээс 37 боомтоос Гуанжоугийн Нанша гаалийн боомт, Шеньчженийн Чинхай гаалийн боомтоор дамжин (гарах боомт) гадаадад гаргах чингэлэг бүхий ачаанд шаардлага хангасан экспорт эрхлэгч, шаардлага хангасан тээврийн компани нь ачилт хийх боомтод экспортын татварын буцаан олголт авах эрхтэй байна.

Хүснэгт 17. Зарим эдийн засгийн чөлөөт бүсэд үйлчлэх татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Шанхай Линганг	Шеньчжен Чинхай	Жухай Хенчин	Фузянь Пинтан
4 ангиллын 23 салбарын аж үйлдвэр	5 ангиллын 30 салбарын аж үйлдвэр	Зарлаагүй	5 ангиллын 146 салбарын аж үйлдвэр
Нийлмэл хэлхээ (IC) - 5 Хиймэл оюун ухаан (AI) - 8 Био анагаах ухаан - 6 Иргэний нисэх - 4	Орчин үеийн логистик - 4 Мэдээллийн үйлчилгээ - 9 Технологийн үйлчилгээ - 4 Соёлын болон бүтээлч үйлдвэрлэл - 5 Арилжааны үйлчилгээ 8	ШУ, технологийн судалгаа, өндөр технологийн үйлдвэрлэл Хятадын уламжлалт анагаах ухаан, Макао брендийн үйлдвэрлэл, Соёлын аялал жуулчлал, экспо, хурал, арилжааны болон худалдааны аж үйлдвэр, Орчин үеийн санхүүгийн аж үйлдвэр	Өндөр технологи - 77 Хэрэглээний үйлчилгээ - 27 ХАА болон загасны аж ахуй - 10 Экологи болон хүрээлэн буй орчны хамгаалал - 9 Дэд бүтцийн удирдлага - 16 Аялал жуулчлал - 7

4.Шанхай Линганг шинэ бүс

4.1.ААНОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

2020 оны 1 дүгээр сарын 1-ээс Шанхайн Худалдааны чөлөөт бүсийн Лиланг шинэ бүсэд бүртгэлтэй ААН-үүд байгуулагдсан өдрөөсөө хойш 5 жилийн хугацаанд ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15%) эдлэх юм. Энэхүү хөнгөлөлтөд хамрагдахад ААН-үүд нь (нэгдмэл хэлхээ, хиймэл оюун ухаан, био анагаах ухаан, иргэний нисэх) 4 төрлийн салбарт хамаарч Линганг шинэ бүсийн голлох салбарууд, үндсэн холбоосуудын каталогт жагсаасан салбарт бодит үйлдвэрлэл, шинжлэх ухаан, судалгааны үйл ажиллагаа эрхэлдэг байх шаардлагатай байна.

4.2.ХХОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Линганг нь гадаадын мэргэшсэн мэргэжилтнүүд, яаралтай шаардлагатай ажилтнуудын ажиллуулахад санхүүгийн дэмжлэг, татаас олгодог. (ХХОАТ 15%).

4.3.НӨАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

2021.01.01-2024.12.31-ний хооронд Линганг шинэ бүсийн Яншан тусгай иж бүрэн баталгаат бүсэд тээврийн үйлчилгээ, ачилт-буулгалтын үйлчилгээ, агуулахын үйлчилгээнээс олсон орлогыг НӨАТ-аас чөлөөлнө.

5.Шеньчжен Чинхай

ААНОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

2021.01.01-2025.12.31-ний хооронд Шеньчжен Чинхай-Хонконг Орчин үеийн үйлчилгээний салбарын хамтын ажиллагааны бүсэд хөхиүлэн дэмжиж буй салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй ААН-үүд ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15%) эдлэх юм. Хөнгөлөлтөд хамрагдах салбарыг *Хүснэгт 13*-аас үзнэ үү.

6.Фужянь Пинтан

ААНОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

2021.01.01-2025.12.31-ний хооронд Фужянийн Худалдааны чөлөөт бүсийн Пинтан Иж бүрэн туршилтын бүсэд хөхиүлэн дэмжиж буй салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй ААН-үүд ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15%) эдлэх юм. Хөнгөлөлтөд хамрагдах салбарыг *Хүснэгт 13*-аас үзнэ үү.

7. Жухай Хенчин (Гуандун-Макаогийн эрчимтэй хамтын ажиллагааны бүс/ЭХАБ)

2021 оны 9 дүгээр сард БНХАУ-ын Төрийн зөвлөлөөс Гуандун-Макаогийн эрчимтэй хамтын ажиллагааны бүс байгуулах мастер төлөвлөгөөг танилцуулсан. Үг бүсэд татварын таатай бодлогыг хэрэгжүүлэх бөгөөд Хайнаны ЧХБ-д үйлчилж буй татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлттэй төстэй хөнгөлөлт, чөлөөлөлт үйлчлэх юм.

7.1.ААНОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Хамтын ажиллагааны бүсэд бүртгэлтэй, шаардлага хангасан ААН-үүд бизнесийн орлогын ААНОАТ-ын хөнгөлөлт (15%-тай тэнцүү) эдлэх юм. Түүнчлэн, Хамтын ажиллагааны бүсэд байгуулагдсан аялал жуулчлал, орчин үеийн үйлчилгээ, өндөр технологийн бизнест гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтаас нэмэгдсэн орлогыг ААНОАТ-аас чөлөөлнө.

Түүнчлэн, шаардлага хангасан бизнесүүдийн хөрөнгийн зардлыг татварын хугацаанаас өмнө (зардал гарсан хугацааны, эсхүл хурдавчилсан элэгдүүлэлт, хорогдуулалт) нэг удаагийн татварын хасалт хийхийг зөвшөөрнө.

7.2.ХХОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

ЭХАБ-д Гуандун Их булангийн бүс болон Хайнаны ЧХБ-д үйлчилж байгаатай адил ХХОАТ-ын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдлүүлэхээр төлөвлөж байна. (ХХОАТ – 15%) Түүнчлэн, ЭХАБ-д ажиллаж буй Макаогийн оршин суугчид Макаогийн ХХОАТ-аат хамрагдаж болно.

2.8.ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

Германы худалдааны чөлөөт бүсүүдийг гадаадын чөлөөт бүс, чөлөөт боомт болон баталгаат агуулах гэж нэрлэдэг. ХБНГУ нь Куксхафен болон Бремерхафен хотуудад хоёр чөлөөт боомттой. Тус боомтууд нь Европын холбооны хууль тогтоомжийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулдаг.³⁴ Хамбург боомт нь 125 жилийн турш худалдааны чөлөөт бүс хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулж байгаад 2012 онд хаагдсан байна.

Сүүлийн жилүүдэд тарифын хэмжээ буурч, Европын Холбооны бүс тэлж байгаатай холбоотойгоор duty free zone буюу гаалийн татваргүй бүсийн ач холбогдлыг бууруулж байна.

Дээрх чөлөөт боомтууд нь боомтын газар дэвсгэрт байрлаж, Европын Холбооны гадаад зах зээлд зориулсан нэмүү өртөг шингэсэн бараа үйлдвэрлэж, боловсруулдаг. Тус худалдааны чөлөөт бүсүүдэд германы болон гадаадын компаниуд үйл ажиллагаа явуулдаг.

Чөлөөт бүсийн үйл ажиллагааг Холбооны Гаалийн хууль тогтоомжоор зохицуулна. Үүнд:

- Холбооны гаалийн хууль тогтоох тухай Зөвлөлийн 2913/92 дугаар тогтоол, 166-181-р зүйл, (Articles 166-181 of the Council Regulation (EEC) No. 2913/92 establishing the Community Customs Code)
- Комиссын тогтоол дугаар 2454/93 (Articles 799-814 of the Commission Regulation (EEC) No. 2454/93)

ХБНГУ-д худалдааны чөлөөт бүсийн хоёр төрөл байдаг.

- Хяналтын I төрлийн бүс - эдгээр чөлөөт бүсүүд нь чөлөөт агуулах хэлбэртэй байх бөгөөд чөлөөт бүсүүд нь барилга, байгууламж бус газарзүйн бүс байна. Тус бүсийг хаалт, хашлагаар хамгаална. Чөлөөт бүсийн нутаг дэвсгэрт орж, гарсан бараа чөлөөт бүсэд үйлчлэх дэглэмийн дагуу гаалийн хяналтаар орно.
- Хяналтын II төрлийн бүс-эдгээр бүсэд орж, бүсээс гарч байгаа бараа, бүтээгдэхүүнд биет үзлэг, хяналт тавигдахгүй. Худалдааны чөлөөт бүсэд үйл ажиллагаа явуулж буй компаниуд мэдүүлэг гарган тухайн бүсэд үйлчлэх хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хамрагдана.

ХБНГУ-ын чөлөөт боомтууд нь дараах онцлогтой байна. Үүнд:³⁵

Бремерхафен чөлөөт боомт:

- Талбай: 4 сая хавтгай метр, (талбайг хэд хэдэн удаа томруулж байсан);
- Заагласан байдал: гаалийн нутаг дэвсгэр болон чөлөөт бүсийн хоорондын талбайг 10 км үргэлжлэх хашаагаар заагласан;
- Компаниуд: үйл ажиллагаа явуулж буй компаниуд нь ачаа тээвэр, хүйтэн агуулах, тээврийн хэрэгсэл бэлдэх, эрдсийн гаралтай (mineral oil) тос хадгалах, худалдаа үйлчилгээ зэрэг олон салбарт үйл ажиллагаа явуулдаг;
- Хүчин чадал: хүчин чадал сайтай. Тухайлбал нэгэн зэрэг 15 чингэлэг ачиж, буулгах хүчин чадалтай;

³⁴ https://2016.export.gov/germany/build/groups/public/@eg_de/documents/webcontent/eg_de_113913.pdf

³⁵ <https://www.gtai.de/gtai-en/invest/investment-guide/customs-procedures-73754>

A Guide on Germany's Free Trade Zones, Updated on Wednesday 03rd July 2019

- Нэмэлт талбай: ачилт буулгалтын талбайн хэмжээ 1 сая хавтгай метр орчим;
- Хяналт: гаалийн 3 нэгж үйл ажиллагаа явуулдаг.

Куксхафен чөлөөт боомт:

- Талбай: 147 800 хавтгай метр (талбайг хэд хэдэн удаа томруулж байсан);
- Заагласан байдал: гаалийн нутаг дэвсгэр болон чөлөөт бүсийн хоорондын талбайг 600 м үргэлжлэх хашаагаар заагласан;
- Компаниуд: голдуу хөлдөөсөн загас ангилах, тээвэрлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг компаниуд ажилладаг;
- Хяналт: гаалийн байгууллага хяналт тавьж ажилладаг, гаалийн бүрдүүлэлт хийх боломжтой.

2.9.ЯПОН

Японы худалдааны чөлөөт бүсүүд нь гадаадын компаниудад татвар болон гаалийн хураамжаас хэсэгчлэн чөлөөлөх боломжоор хангадаг. Японд дараах ХЧБ үйл ажиллагаа явуулж байна. Үүнд:

- Окинава ХЧБ (хагас дамжуулагч, өндөр технологийн үйлдвэрлэл)
- Окинава дахь Наха ХЧБ (Үйлдвэрлэл, ачаа тээвэр, усан онгоц үйлдвэрлэл, экспорт, импорт)

ХЧБ дахь үйл ажиллагааг 1987 онд батлагдсан Окинаваг хөгжүүлэх тусгай арга хэмжээний тухай хуулиар зохицуулж байна.

Японы Худалдааны ХЧБ-д бүртгүүлж, үйл ажиллагаа явуулснаар дараах хөнгөлөлт, чөлөөлөлт эдэлнэ.

- ХЧБ-д байгуулагдсан ААН, чөлөөт бүсэд импортолсон, үйлдвэрлэсэн, реэкспортолсон барааны гаалийн татвар (100%), дотоодын хэрэглээний татвар (100%)-аас чөлөөлөгдөнө.
- Окинава ХЧБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй ААН-ийн хувьд орлогын албан татварын 30%-ийг 10 жилийн хугацаанд байгууллагын татвараас чөлөөлнө.
- Машин тоног төхөөрөмжийн зардлын 15%, барилгын зардлын 6%-ийг барилга байгууламж өргөтгөхөд хасуулж болно.
- Наха ХЧБ-д үйл ажиллагаа явуулж буй ААН-ийн хувьд орлогын албан татварын 40%-ийг 10 жилийн хугацаанд байгууллагын татвараас чөлөөлнө.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

- 2008, World bank “Special economic zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development”
- UNCTAD, World Investment Report., 2019
- <https://worldinvestmentreport.unctad.org/world-investment-report-2019/chapter-4-special-economic-zones/>
- Success Factors and Policy Recommendations for SEZ Development, Operation and Management, National Workshop on Investment and SMEs in Kyrgyzstan Bishkek, 22-25 October 2019, UN-ESCAP,
https://www.unescap.org/sites/default/files/UNESCAP-Kyrgyzstan-SEZs-October%202019_0.pdf
- Incentives and the role of special economic zones. *Workshop on Promotion and Facilitation of Foreign Direct Investment for Sustainable Development in the Islamic Republic of Iran.*, Tehran: UNESCAP. 2018
- <https://www.unescap.org/sites/default/files/UNESCAP-Iran-Session%209-Incentives%20%2B%20SEZ-October%202018.pdf>
- Incentives and free zones in the MENA region: a preliminary stocktaking (2004). OECD., <http://www.oecd.org/mena/competitiveness/36086747.pdf>.

АНУ

- US International Trade Administration, <<https://www.trade.gov/about-ftzs>> хандсан 2021.11.25
- ¹<https://sgp.fas.org/crs/misc/R42686.pdf>
- <https://www.trade.gov/annual-report>
- <https://www.naftz.org/ftz-resources/ftz-basics-benefits/>
- https://www.trade.gov/sites/default/files/2021-08/AR-2020_0.pdf
- <https://www.cbp.gov/border-security/ports-entry/cargo-security/cargo-control/foreign-trade-zones/about>
- <https://www.cbp.gov/faqs/what-are-types-foreign-trade-zones>
- <https://www.trade.gov/foreign-trade-zones-board>

БНХАУ

- <https://www.china-briefing.com/news/tax-incentives-region-wise-china-comprehensive-summary/>
- <http://www.chinatax.gov.cn/eng/c101280/c5099666/content.html>
- http://www.gov.cn/zhengce/zhengceku/2020-04/28/content_5506990.htm
- <https://www.waizi.org.cn/tax/116929.html>
- http://szs.mof.gov.cn/zhengcefabu/202006/t20200630_3540842.htm

ХБНГУ

- https://2016.export.gov/germany/build/groups/public/@eg_de/documents/webcontent/eg_de_113913.pdf
- <https://www.gtai.de/gtai-en/invest/investment-guide/customs-procedures-73754>
- A Guide on Germany's Free Trade Zones, *Updated on Wednesday 03rd July 2019*

БНТУ

- <https://www.trade.gov.tr/free-zones/specialized-free-zones>
- <https://www.invest.gov.tr/en/library/publications/lists/investpublications/tax-guide-to-doing-business-in-turkey.pdf>
- <https://turkeybusinesszone.com/business-guide/free-zone-in-turkey/>
- Free Zones Law, <http://www.lawsturkey.com/law/free-zones-law-3218>

БНСУ

- <https://www.fez.go.kr/portal/en/introduction.do>
- <https://www.investkorea.org/ik-en/cntnts/i-373/web.do>
- SPECIAL ACT ON DESIGNATION AND MANAGEMENT OF FREE ECONOMIC ZONES, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46782&lang=ENG

ОХУ

- https://www.economy.gov.ru/material/file/5cdf79d1b333894973750b98b4cc9f10/Business_Navigator_2020.pdf
- https://www.economy.gov.ru/material/file/707b2fc4e32ffd943c8c8620c66b42b9/sezrus_2021.pdf
- Федеральный Закон Об особых экономических зонах в Российской Федерации, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102099061>
- https://www.economy.gov.ru/material/directions/regionalnoe_razvitie/instrumenty_razvitiya_territoriy/osoby_e_ekonomicheskie_zony/ (Placeholder1)

Казахстан

- <https://invest.gov.kz/ru/doing-business-here/fez-and/the-list-of-sez-and/>
- О специальных экономических и индустриальных зонах, https://online.zakon.kz/document/?doc_id=36402496&doc_id2=36402496#pos=3;-98&pos2=850;-98
- <http://sezunion.kz/ru/component/k2/item/63-kak-stat-uchastnikom-sez.html>
- <https://sez.qazindustry.gov.kz/>
- О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс), https://online.zakon.kz/document/?doc_id=36148637#pos=20420;-50

Узбекистан

- <https://invest.gov.uz/ru/investor/sez-i-mpz/>
- <https://mift.uz/ru/menu/svobodnye-ekonomicheskie-zony-uzbekistana-itogi-2020-goda-i-perspektivy-razvitija-na-2021-god>
- Закон Республики Узбекистан О специальных экономических зонах, <https://www.lex.uz/docs/4737514>

Япон

- [https://www.healyconsultants.com/japan-company-registration/free-zones/#:~:text=The%20FTZ%20include%3A%20i\)%%20Okinawa,sectors%20of%20sea%20freight%2C%20international](https://www.healyconsultants.com/japan-company-registration/free-zones/#:~:text=The%20FTZ%20include%3A%20i)%%20Okinawa,sectors%20of%20sea%20freight%2C%20international)
- <https://www.customs.go.jp/okinawa/index.htm>
- https://www.worldfzo.org/Portals/0/OpenContent/Files/487/Japan_FreeZones.pdf
- http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1857197369&Country=Japan&topic=Regulation&subtopic=_2

